



קונטרס

בנין יעקב

חנוכה

אמרים יקרים מפנינים נפלאים
לעורך הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספרים

תוכן הענינים

חנוכה

הנרות הללו קודש - על ידי קדושת נר חנוכה דוחה את קליפת החושך של יון.....ג
יעשה לנו נסים - בימי החנוכה ראויים כל ישראל לנסים שלמעלה מדרך הטבע.....יא
ההולכים בחושך ראו אור - גם כשנמצא האיש ישראל בתוך החושך זוכה לראות אור.....יט
הדליקו נרות בחצרות קדשך - בזמן נס חנוכה הדליקו את המנורה בחצר בית המקדש.....כב
קבעום בהלל והודאה - עיקר העבודה של חנוכה הוא להודות ולהלל לכבוד שמו יתברך.....כד
ועל נסיך שבכל יום עמנו - צריך להכיר שגם הנראה כטבע הוא נס.....לד
על המלחמות שעשית לאבותינו - מעשה אבות סימן לבנים להתחזק תמיד במלחמת היצר... לז
מלחמת מצוה - על צרה בגשמיות יתפלל אל השי"ת אבל בענייני רוחניות יקדש מלחמה.....מז
בין נס חנוכה לנס פורים - נס חנוכה היה לכל אחד לפי בחינתו.....נ
כל מצוותיך אמת - גודל חשיבות ויקרת מצוה אחת.....נג

© כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס : 02-999-8201

או למייל : 3122131@GMAIL.COM

ניתן להשיג הקונטרס

בירושלים : 053-31-53-661

בבית שמש : 052-76-30-720

חנוכה

הצרות הללו קודש

על ידי קדושת נר חנוכה דוחה את קליפת החושך
של יין

עצת היוונים להחשיך עיני ישראל מן התורה

אמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה ב, ד): "וחושך - זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל". מדברי רבותינו משמע, כי כל עיקרם וכל תכלית כוונתם של היוונים הייתה להחשיך את שמשם של ישראל, שלא יוכלו לדרוך בדרכי התורה והיראה ושלא יהיו מקושרים בעין החיים בקודשא בריך הוא ושכינתיה, עד שהיו מצווים להם שיכתבו ויפרסמו זאת על קרן השור בראש כל חוצות רח"ל.

בספרים הקדושים ביארו, כי דרכם כסל למו של היוונים הייתה בהתחכמות ובערמה, ידעו המה כי אם יצוו לישראל במפגיע לפרוש מן התורה והמצוות אין שום ספק שלא ישמעו להם, אפילו עד כדי מסירות נפש ממש, לכן באו בתחבולות ואמרו כי מבינים המה בחשיבות תלמוד התורה וקיום המצוות שאין לפרוש מהם, אבל בענייני הגשמיים, כגון מאכל ומשתה ושאר הליכות האדם בביתו, עניינים אלו אין להם שייכות לתורה ויראה, בדברים אלו יתנהג האדם כרצונו ויכול לילך שבי אחר תאוות לבו.

סיבת הדברים הייתה כי היוונים כבחו מומאתם הבינו שאין הקדושה והטומאה יכולים לדור בכפיפה אחת, וכאשר אך יגשם האדם את עצמו וישמטם את מוחו בדברים מגושמים ושפלים, הרי שבדרך ממילא כבר לא יוכל לספוג אל תוכו

דברי תורה ודעת הקדושים בקדושה של מעלה, ומשום הכי השתדלו ראשית כל לפגום בעניינים של 'קדש עצמך במותר לך' [א].

כך גם משמע ממטבע הלשון שמטבעו חכמינו בתפילת 'ועל הניסים', שכן כך אנו אומרים שם: "בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך". והלשון 'להשכיחם תורתך' קצת קשה להלמו, שהלא באפשרי להכריח את האדם שלא ילמד ולא יבקש לו לימודים חדשים, אבל כיצד יכולים לצוות לו לאדם לשכוח את מה שכבר למד ויודע זה מכבר.

אלא שלפי דברינו יובן שפיר, כי עצת היוונים הייתה לטמטם את מוחם ולבם של ישראל באופן שבררך ממילא ירפו ידיהם, עד שלבסוף ישכחו מתלמוד התורה וקיום מצוותיה, וכפי שביארנו מתחילה שאין הטומאה והקדושה יכולים לשכון כאחד, וכאשר יגבר כח הגשמיות והחומריות ממילא יתרופף כח הקדושה והרוחניות. ולכן היה הדבר בנפשם לטמא ולחלל את ההיכל, כי זאת הייתה כל עצתם, לא למנוע אותם מתלמוד תורה וקיום המצוות, אלא לטמא את בתיהם

(א) ראה ב'נועם אלימלך' (פרשת לך לך) וזה לשונו: דהנה שני גוונים יש בעבודת הצדיק דהיינו דרך אחד לעבוד ברוחניות. ודרך השני שגם בהגשמיות צריך להתקדש ולטהר עצמו מאוד מאוד. והבחינה של עבודת הרוחניות נקרא בשם אברם דהיינו מצד דוכרא. ובחינת עבודת הגשמיות נקרא בשם שרה וזהו ויאמר אל שרה אשתו דהיינו הצד הנוקבא נקרא אשה ויאמר לה הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה רוצה לומר מאחר שאני רואה שאני יודע שאשה יפת מראה ואלו הייתי בקדושה עליונה האך הייתי יודע זאת. והיה כי כו' והרגו אותי כו' רוצה לומר אם לא נשגיה על עצמינו להתגבר בקדושה אזי ח"ו והרגו אותי דהיינו כח הרוחניות. ואותך יחיו דהיינו כח הגשמיות יתגבר לכן אמרי נא אחותי את פירוש נתגבר מאוד בקדושה ובדביקות גדול בתורה הקדושה ע"ד אמרי לחכמה אחותי את. למען ייטב לי רוצה לומר על ידי זה יוטב לי בקדושה עליונה שיתגבר כח הרוחניות. וגם זאת והיתה נפשי בגללך לשון גללים ע"ד כאשר יבער הגלל רוצה לומר שיבא חיות קדושה גם בהגללים דהיינו בהגשמיות וק"ל.

והיכליהם בענייני טומאה וגשמיות, וכפועל יוצא כבר יהיה 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך' [ב].

התגברות כח הקדושה

אבן, כנגד קליפת טומאה זו אין עצה ואין תבונה אלא להרבות ולהתחזק ולהאיר בכח הקדושה את כל המקומות שנחשכו מקליפת החושך שהוא יון, ועל ידי שיבעיר את אש הקדושה והטהרה ממילא יסתלקו משם כוחות הטומאה וכל אלו המסאבין דרחיקין, עד כי ישוב להזריח האור כבראשונה ויפתחו לפניו מעייני התורה והקדושה ותרבה הדעת בישראל.

ועל דבר זה נלחמו בני חשמונאי וחירפו את נפשם למות, להרחיק ולגרש את טומאת היוונים מן ההיכל הקדוש, עד שחפץ השי"ת בידם הצליח ומצאו פך אחד של שמן טהור חתום בחותמו של כהן גדול שלא שלטו בהם ידי זדים ארורים, בשמן זה העלו את נרות המנורה, ועוד הספיק השמן לדלוך בדרך נס הרבה יותר מכפי שיעורו, עד שהאיר כל פני המזרח מן הקדושה והטהרה וחזרה התורה והקדושה לשרות בישראל.

(ב) כדאיתא במדרש מעשה חנוכה (בתי מדרש ח"ה, אוצר המדרשים חנוכה עמוד 185) בזה הלשון: בימי היונים כו' הערימו סוד על ישראל, אמרו: בואו ונחדש עליהם גזירות, עד שיבעטו באלקיהם, ויאמינו בעבודה זרה שלנו. עמדו וגזרו: כל בן ישראל שעושה לו בריח או מסגור לפתחו, ידקר בחרב. וכל כך למה, כדי שלא יהיה לישראל כבוד, ולא רשות צניעות. שכל בית שאין לו דלת, אין לו כבוד ולא צניעות, וכל הרוצה ליכנס נכנס בין ביום ובין בלילה.

כיון שראו ישראל כך, עמדו ובטלו כל דלתות בתיהם, ולא היו יכולין לא לאכול ולא לשתות כו', בשביל גנבין ולסטיין ופריצי יוונים, ולא רואין שינה בעיניהם לא יום ולא לילה. ונתקיים עליהם מקרא שכתוב ופחדת לילה ויומם (דברים כח, טו) וכו'. והיו ישראל שרויין בלא דלתות, ואין לך דבר מעביר רעות האשה מעל בעלה כדלת, שנאמר (ישעיה כו, כ) לך עמי בא בחדרים וכו'.

מבח אותו הנס קבעו חכמים לשנה אחרת שיהיו שמונת ימים אלו לימים טובים של הלל והודאה לבורא כל העולמים, ועל רוב חסדו וטובו עמנו שהיה ביד ישראל להתגבר על אויביהם, ומשום הכי התקינו להדליק בשמונת ימים אלו נרות בכדי לפרסם את הנס הגדול שהיה עמנו.

כי נר מצוה ותורה אור

ברם, זאת עלינו לדעת וכך מובא בספרים הקדושים, כי לא היה הנס לשעתו בלבד, אלא בכל שנה ושנה בהגיע הימים האלו מתעוררים שוב ומאירים אלו האורות הגדולים שהבהיקו לאבותינו בימים ההם בזמן הזה^[ג], ובזכות הדלקת הנרות חנוכה יש בנו את הכח להתגבר ולהאיר גם את המקומות שנחשבו על ידי קליפות הטומאה והחושך זו יוון, ואז נפתח לבבנו לדברי תורה וקדושה.

דבר זה מרומז היטב בדברי רבותינו, כדאיתא בגמרא (שבת כג:), "אמר רב הונא, הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים", וביארו בראשונים (ראה ברש"י ובר"ן ועוד) את שייכות הדברים ואמרו, שמוימד הדבר על הכתוב (משלי ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור", דהיינו שעל ידי מצות הנר חנוכה זוכה לאור התורה. ונמצאנו אומרים שנרות החנוכה מסוגלים להאיר את מעמקי הנפש ולהשפיע בה תורה ויראה, היפך כוונת היוונים שרצו להשכיח את התורה^[ד].

(ג) ראה ב'קדושת לוי' לחנוכה (קדושה ראשונה): וזה היה כונת אנשי כנסת הגדולה 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה', כלומר, שאלו החסדים והניסים וההארות שהיו אז בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול נתגלה עד עכשיו בזמן הזה. וגם בנוסח ד'על הנסים' נאמר גם כן 'ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה', ולכאורה תיבת 'זפורקן כהיום הזה' אין לו הבנה. ולפי ענינת דעתי יתכן לומר, כלומר שכהיום הזה הפורקן והתשועה שהיה אז בימים ההם בימי מתתיהו כו'. וזהו לשנה אחרת עשאוים יום טוב וקבעום בהלל ובהודאה, כלומר שקבעו שאלו ההארות והנסים והחסדים יהיו תמיד, ובזה אנו ממשכיין ההארה תמיד בכל זמן וזה 'קבעום', כלומר שקבעו אותם בכל דור ודור ועוד נבאר אי"ה.

(ד) ראה ב'חידושי מהרצ"א' להרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע (על חנוכה - סוגיא יא) שם ביאר יפה יפה מדוע הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים, וזה לשונו: ויצדק

ובל כך כרוכים ואגודים קדושת נר החנוכה עם קדושת התורה, עד כי ידוע שהיה הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' מגור זי"ע מצווה להנמצאים אצלו בהדלקת הנרות חנוכה שילכו מיד אחר כך ללמוד, שהרי 'נר מצוה ותורה אור' ובוודאי המצווה מאירה לנו את דברי התורה שנוכל להבינה, ובפרט שגור חנוכה היא מצוה המאירה ומובא בחז"ל שהיא מועילה לתורה^[ה].

סכנת כלי המשהית

עתה, אחר שידענו את מעלת הארת נרות החנוכה, נוכל אולי לשפוך אור חדש בעניין מה שבזמננו נהגו רבים וגם טובים להדליק את נרות החנוכה בתוך הבית פנימה, דבר שצריך ביאור מדוע עושין כן, שהלא שנינו בגמרא (שבת כא:): "תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ וכו', ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו". וכך גם נפסק להלכה בשולחן ערוך (סימן תרעא סעיף ה) שלכתחילה צריך להדליק הנרות מחוץ לביתו, וזולת בשעת הסכנה שאז לא יוציא הנרות לרשות הרבים אלא ידליק בתוך ביתו פנימה.

הדבר שיהיה מדה כנגד מדה, עפ"י מה שנתבאר בדרושים אצלנו דמלכות יון רצו לבטל חכמת התורה מישראל ולהשליט חכמות החיצוניות חכמות יון, והנה חכמה נקראת אור, כי היא הנר המאיר לאדם ואפילו סומא הולך ע"י חכמה המאירה לו, ומקרא מלא הוא 'חכמת אדם תאיר פניו' (קהלת ה, א), 'זהכסיל בחושך הולך' (שם ב, ד), כי אין לו חכמה המאירה, והנה כל החכמות החיצוניות הם כסילות לגבי חכמת התורה, על כן נקרא מלכות יון חש"ך, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ב"ר ב, ה) בפסוק 'והארץ היתה תהו ובהו וחושך', תהו ובהו ובהו מדי, וחשך יון, כי חכמתם היא חשך ולא אור, וכאשר נתגברו ישראל עליהם והגבירו חכמת התורה וביטלו החכמות החיצוניות היוניות נעשה נס ע"י האור להורות על התגברות חכמת התורה שהיא החכמה האמיתית, ונעשה הנס במנורה דווקא מנורה בדרום הרוצה להחכים ידדים (ב"ב כה:), ועשו הנס הזה זכרון לדורות להגביר חכמת התורה ולבטל חכמות החיצוניות, הנה הוא מדה כנגד מדה, הרגיל בגור חנוכה, הוויין ליה בניס תלמידי חכמים בתורה, עיין באריכות בדרושים (בני יששכר חדשי כסלו טבת מאמר ב' אות י"ב ד"ה הנה אמר וכו').

(ה) ראה עוד בזה העניין במאמרנו 'תורה אור'.

אבל למעשה, בהרבה מתפוצות ישראל נפוץ המנהג להדליק תמיד את הנרות בתוך הבית ואפילו שלא בשעת הסכנה, ומנהג זה כבר הובא ברמ"א (בשו"ע הנ"ל סעיף ח), ויש להבין מדוע אכן נהגו כן שהרי מעיקר הדין צריך להניח הנרות בפתח ביתו מבחוץ.

אך זאת יתכן לומר, כי מנהג זה בא לגלות על החילוק שבין דורות הראשונים לזמננו אנו, כי כפי הידוע גם בזמנים הקודמים פעל היצר הרע בכדי להפיל ברשתו אנשים כשרים וישרים, אך שונים היו פני הדברים בימי קדם מהיום, כי אז היו הנסיונות יותר בחוץ ברחובות העיר, אם רצה האדם לחטוא היה צריך לסרך רגליו למקומות שאינם מהוגנים, אבל הבית פנימה שמור היה ומשומר מכל פגע רע.

אך לדאבוננו השתנו העתים מן הקצה אל הקצה, ומצא לו השמן הוא יצר הרע אופנים מחוכמים כיצד לחדור אל תוך בתי משכנות ישראל פנימה ולנעוץ שם את להט החרב המתהפכת, מן הדלת האחורית הוא מבקש להשחיל פנימה את כל התועבות שבעולם, בפרט בשנים האחרונות הגביר את מלחמתו באופן נורא על ידי הכלים הטמאים, אשר כמעט ואינם נרגשים ואינם נראים אבל תוצאותיו האיומות מי ישורנה וכבר רבים חללים הפילה רח"ל, ולא לחינם מנהלים ראשי אלפי אלופי ישראל מלחמת מצוה בכל אלו הטומאות, יצליח ה' דרכם.

בשעת הסכנה מניחה על שולחנה

הרי שאין לך שעת הסכנה יותר מזה שהיצר וחילותיו מבקשים להחריב את קדושת בתי ישראל, ביודעם שמי שנופל ברשת אותם הכלים כבר אינם צריכים להילחם עמו על שום דבר שבקדושה ודברי תורה, כי מי ששרוי בטומאה זו מסתמאין עיניו בחושך ואפילה עד שאט אט מתקדר לגמרי מכל התורה כולה רח"ל, ממש כאותה קליפה נוראה של חושך זו יוון.

על כן בזמננו, כשהסכנה הוא בתוך הבית פנימה, שהיצר מנסה להחשיך את בתי ישראל בהסתר בתוך הסתר, ישנם הרבה שמדליקים את נרות החנוכה דייקא

בתוך הבית, בכדי להכניס פנימה את נר המצוה ואור הקדושה ולהאיר את הבית ואת כל אחד ואחד מבני הבית באור יקרות, ובשעה שיואר הבית באש להבת הקדושה כבר יהיה יותר בנקל להתגבר על החושך זו יוון ועל כל מיני הטומאות, שכולם ממקור ומשורש אחד המה, הלא הוא אותו מלך זקן וכסיל המנסה להחשיך ולהאפיל עיניהם של ישראל.

ואפשר לרמוז את אלו הדברים בדברי חז"ל שאמרו "בשעת הסכנה מניחו על שולחנו", וכהיום שאין לך יותר שעת הסכנה מאותה סכנה רוחנית המבקשת את דרכה להיכנס אל תוך הבית פנימה, לפיכך 'מניחו על שולחנו' ומדליק את הנרות בתוך הבית בכדי להאיר באמצעותה לכל הדרים בה ויושבי שולחנו^[1].

ואורה צדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום

בדרך זה נשכיל להבין מה שמצאנו בנר חנוכה בנר המהדרין ומהדרין מן המהדרין, דבר שאין לו אח ורע בשום מצוה אחרת, וכדשינו בגמרא (שם): "תנו רבנן, מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין וכו', יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך", וצריך להבין למה לי כל אלה הדרגות.

ולפי דברינו שפיר יובן, שהרי נרות החנוכה נועדו להאיר ולהגיה בזהרורי אור את חשכת הלילה שלא יחדור אל תוך ביתנו והיכלנו, ולדחות את קליפת היוונים שבקשו להרחיק את ישראל מן התורה על ידי חומר הגשמיות ושאר תאוות רעות. ובדבר זה איננו יכולים להסתפק במועט כלל, אלא מחויבים אנו להרבות באור ונוגה יותר ויותר עד כי יאיר כאור השמש בצהרים, וזה העניין הוא מן

(1) פשיטא שלא באנו לקבוע מסמרות בין מנהגי ישראל כיצד יש לנהוג למעשה, אלא רק ליתן טעם טוב והגון בדרך הדרוש והמוסר על פי דרכם של אלו הנהגים להדליק בתוך הבית, וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו ורבותיו ונהרא נהרא ופשיטה.

הדברים שאין להם שיעור, אלא יש מהדרין ומהדרין מן המהדרין, כל אחד עד כמה שידו מגעת, ועד שיהיו הוא וכל בני ביתו מאירים וקדושים בחינת 'נר איש וביתו' ו'נר לכל אחד ואחד'.

אכן, כאשר יהיו בתינו מוארים כהוגן ותבער שם יקוד אש להבת שלהבת הקדושה, אז יהיו ראשיהם ומוחותיהם של צאצאינו פנויים וצלולים לקבל ולקלוט דברי תורה ויראה כפך השמן המהור, ולא זו בלבד, אלא שלבסוף תצא משם האורה ותתפשט עד לחוצות, וכולם ייהנו ויתחממו לאור התורה והקדושה שיופץ מן אש הקדושה הבערת שם ככבשן^[1].

יעזור השי"ת שנוכה אכן להתגבר ולהתנער מקליפת יוון זו חושך הטומאה, ולטהר ולקדש עצמינו בקדושה של מעלה על ידי נרות החנוכה, שיהיו כל בתינו מאירים באור הקדושה והטהרה וראויים להיות מדור ומשכן לשכינה הקדושה עד שידעו כולם כי יש לנו חלק באלוקי ישראל, ומתוך כך יאיר עינינו בתורתו ובעבודתו יתברך שמו, ויזכנו לגדל בנים ובני בנים המאירים את העולם בתורה ובעבודה ובכל מלאכת הקודש.



(ז) ראה ב'שם משמואל' (פרשת מקץ - חנוכה - ליל ד') שכתב שם: והפירוש 'והדליקו נרות בחצרות קדשך', לאו על נס פך השמן קאי אלא על התפשטות הקדושה עד שהנרות שמבפנים האירו גם לחצר, כענין שכתוב (יחזקאל י, ד) 'והחצר מלאה את נוגה כבוד ה'', וכענין אמרם ז"ל ממקום בית המקדש אורה יוצאה לעולם.

יעשה לנו נסים

בימי החנוכה ראויים כל ישראל לנסים שלמעלה
מדרך המבע

קושיית הבית יוסף ותירוצו

איתא בגמרא (שבת כא:), "מאי חנוכה וכו', שכשנכנסו יוונים להיכל טימאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה".

כבר נודעת בשערים המצוינים קושיית מרן ה'בית יוסף', שהקשה (ב"י או"ח סימן תרע), מדוע קבעו חז"ל לחוג את ימי החנוכה שמונת ימים, הלא בפח השמן שנמצא היה שמן בשיעור שתדלק המנורה לילה אחת מתחילה ועד סוף, ולא היה שום נס בזה שדלק המנורה בלילה הראשונה, מה שאין כן בשבעת הימים הנותרים לא היה להם שמן בכדי להדליק את המנורה ואז נעשה להם נס ודלק. ולפי זה היו צריכים לקבוע ימי הלל והודאה רק בשבעת הימים שנעשה בהם הנס.

ה'בית יוסף' עצמו יישב את קושייתו בכמה אופנים. התירוץ הראשון הוא שמלכתחילה כשמצאו את הפך לא השתמשו בכל השמן שבו בכדי להדליק את המנורה, כי מתוך שידעו שלעת עתה אין להם ברשותם עוד שמן טהור, עמדו וחילקו את השמן שבפח לח' חלקים קטנים כשבכל לילה ישתמשו בחלק אחד מן השמן, עד שנעשה להם נס ודלק השמן המועט עד הבוקר. אמור מעתה שגם ביום הראשון היה נס בזה שדלק השמן המועט למשך כל הלילה ושפיר יש לקבוע הלל והודאה לשמונת ימים.

היאך חילקו השמן לשמונה ימים

יש שדחו את תירוץ זה של ה'בית יוסף' (ראה בחידושי המאירי שבת כא:) באמרם שלא יתכן לומר שחילקו את השמן לח' חלקים קטנים כל אחד פחות מכשיעור מצוה, כי לפי זה היו מלכתחילה צריכים להגיע לידי נס גלוי שימשיך השמן לדלוק עד הבוקר, ודבר זה אי אפשר, שהרי שנינו בגמרא (פסחים סד:) שאין סומכין על הנס.

ובכדי ליישב הדברים על נכונה יש להקדים על פי המובא בספרים^[ח] שיש ב' מיני אופנים שהקב"ה מנהל עולמו, יש את הדרך הרגיל שהוא הנהגה במסגרת חוקי הטבע אותם קבע הקב"ה בעולמו בששת ימי בראשית, לעומת זה ישנם עתים שהקב"ה מגלה את זרוע עוזו ומנהג את העולם באופנים שהם מחוץ לגדרי הטבע.

על פי זה יש לומר, כי מה שאמרו חז"ל שאסור לסמוך על הנס, עולה על רוב הזמנים שבהם קיימת ההנהגה של דרך הטבע שבהם אסור לסמוך על הנס מחוץ לטבע, אבל בשעה שהנהגת העולם הוא למעלה מדרך הטבע, אז מותר לסמוך על הנס.

והנה, בשעה שגברו בית חשמונאי על היוונים נוכחו הכל לראות עין בעין כי עתה שלטת מדת ההנהגה הנסית, שהרי בדרך הטבע לא היה ביד החשמונאים המעטים והחלושים לנצח את היוונים על כל צבאם האדיר והנורא, ומשנוכחו כולם לראות כי עלה בידם לנצח, יחד כולם הודו ואמרו שאין זה עתה אלא הנהגה של נסים גלויים, ולכן היה להם היתר לחלק השמן לחלקים קטנים ולסמוך על הנס שידלוק השמן המועט כל הלילה, כי בשעה שמדת ההנהגה הנסית שלטת מותר לסמוך על הנס^[ט].

(ח) כפי הנראה בדברי הגה"ק בעל ה'תבואות שור' שיוכאו להלן, ובהערה שם מובאים מדבריו הק' של בעל היבני יששכר' בעניין זה.

(ט) בדרך זה יתבאר העניין שבשעה שיצאו ישראל ממצרים והגיעו על שפת הים ולא היה להם היכן לברוח שמלפניהם סגר עליהם הים ומאחוריהם רדף פרעה וחילו והתפלל

בימי החנוכה שלטת ההנהגה שלמעלה מהטבע

אבן, מכוח סגולת הנסים והנפלאות שנעשו לאבותינו בימים ההם, נקבעו הימים האלה שיהיו ימים המסוגלים לנסים ונפלאות בכל שנה ושנה, ולא עוד, אלא שאמרו כי בימי החנוכה מותר לבקש מהקב"ה שיעשה עמנו נסים, זאת למרות שברוך כלל אין להתפלל על דבר זה שהלא אין סומכין ואין מבקשין על הנס.

כך גם נפסק להלכה ולמעשה, כדכתב הרמ"א בשולחן ערוך (סימן קפו סעיף ד) שהמברך 'ברכת המזון' בימי החנוכה ושכח לומר 'על הנסים' לפני 'ועל הכל' אין מחזירין אותו לראש, אלא בשעה שמגיע ל'הרחמן' שבסוף ברכת המזון מוסיף לומר 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה בימים ההם בזמן הזה' ואז משלים לומר 'בימי מתתיהו וכו'', נמצא, שבימי החנוכה קבעו לנו חכמינו נוסח מפורש המבקש מאת השי"ת שיעשה לנו נסים ונפלאות^[1].

ברם, הגאונים האדירים בעל ה'תבואות שור' (בכור שור' שבת כא:) ובעל ה'ישועות יעקב' (סי' תרפד) זצוק"ל התקשו מאד בדיון זה, שהרי מדברי הגמרא במסכת ברכות (נד.) משמע שאין לו לאדם להתפלל שיעשה עמו נס שלמעלה מגדרי

מושה אל השי"ת שיושיעם, אמר לו הקב"ה (שמות יד, טו) 'מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, ואף שם צריך להבין מה היה הטענה של הקב"ה למשה רבינו 'מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, היאך היו יכולים לנסוע, הלא בדרך הטבע אי אפשר להיכנס ולנסוע אל תוך הים, ומאיך גיסא, לסמוך על הנס הרי אסור.

אלא וודאי דבר זה נתכוון הקב"ה לומר לו, שבשעה שרואים שיש הנהגה נסית מותר לסמוך על הנס, ובאותה שעה וודאי שהיה זמן של נסים שהרי כל עיקר יציאת מצרים הייתה על ידי נסים ונפלאות גדולות, וזהו דבר אל בני ישראל ויסעו, שעתה מותר לכם בשופי לסמוך על הנס ולהיכנס אל תוך הים.

(*) ראיתי שואלים, מדוע לא תיקנו לבקש על הנס זולת מי ששכח בברכת המזון לומר ועל הנסים, ותירצו בדרך צחות, כי המסוגל לשכוח שחנוכה היום הריהו במצב שכבר צריך להגיע לנס.

הטבע וכל המתפלל כן הרי זה תפלת שוא, אם כן הכיצד זה תקנו כאן לבקש 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים', הלא אין מבקשין על הנם.

אלא, מתרין הגאון האדיר בעל ה'שואל ומשיב' זצוק"ל (דברי שאול - דרוש לחנוכה) ואומר, שנשתנו ימי החנוכה שבהם מותר לבקש מהקב"ה שיעשה עמנו נס, היות וכל ההנהגה בימי החנוכה הוא הנהגה נסית שלמעלה מן הטבע, עד שבימים אלו הנם הוא בטבע הבריאה כמו שהיה בימי חשמונאי, ולכן מותר בימים אלו לבקש על הנם^[יא].

בכל מועד מתעורר מעין המאורע שהיה לאבותינו

הדברים עולים בקנה אחד עם פירושם הבהיר של רבותינו הק' מאורי החסידות על מאמר הגמרא (הנ"ל) "לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה". ומדוע באמת קבעו זאת רק לשנה אחרת ולא בשעת הנס. אלא שבאותה שעה דימו לומר שלא האירו האורות ימי החנוכה אלא לאותו הזמן בלבד, ורק לתקופת השנה כשנתגלו ונתעוררו שוב אלו האורות כבשנה העברה, אז נוכחו

(יא) ראה בעניין זה ב'בני יששכר' (מאמרי השבתות - מאמר ח אות כב) שכתב בזה הלשון: אפרש לך עוד הפסוקא דרחמי שאנחנו אומרים בשעתא דצלותא דמנחה דשבתא, והוא ואני תפלתי לך הוי"ה עת רצון, יתפרש על פי מה דידוע, נסים שמתנוסס הש"י עמנו בהלבשת הטבע הוא על ידי פעולת שם אלקי"ם בגימטריא הטבע^ע, ונסים נגלים בשידוד המערכה שלא כטבע המה פעולת שם הוי"ה המהווה כל היות ומשדדס כרצונו, והנה אין לבקש רחמים על נסים שלא כטבע כענין שאמרו בגמרא (שבת נג:) כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית.

והנה זה דוקא שלא בשעת עת רצון, אבל בשעת עת רצון הנה ברצון הקדום המציא אין סוף ברוך הוא הכל מאין ליש ואין לך נסים גדולים יותר מזה, ממילא בכל פעם בהתעוררות יכולים ישראל ג"כ להתפלל על נסים שלא כטבע (כי גם כשעלה ברצונו ית"ש לברוא העולם הכל מאין ליש היה ג"כ בשביל ישראל שעלו במחשבה, הבן), וזהו שאמר "ואני (כנסת ישראל) תפלתי לך הוי"ה (היינו לפעול עמי נסים שלא כטבע בפעולת שם הוי"ה, כיון שהוא בשעת) עת רצון", הבן הדבר.

לדעת כי קדושות והארות אלו קביעי וקיימי לעולם ועד וקבעום לימי הלל והודאה בכל שנה ושנה^[יב].

עוד אמרו בספרים הק', כי בכל שנה ושנה בהגיע הזמן של כל חג ומועד מתעורר בקרבנו העניין שהיה לאבותינו בימים ההם, וכדכתב הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע בספר 'עבודת ישראל' (לשבועות): "כי באמת בכל שנה ושנה כל ימי עולם נתגלה הדבר ההוא שהיה בימים ההם, כגון בימי פסח שיצאו ממצרים, גם בכל שנה יש נפשות מישראל שיוצאים ממצרים, וגם בחודש הזה (סיון) כיון שקרבו לפני הר סיני נתגלה גם כן שיוכלו לקרב את עצמם להקב"ה ולקבל התורה ולקרב עצמן לפני הר סיני", עכ"ל.

העולה מדבריהם הק', כי גם עתה בהגיע ימי החנוכה מתעורר כח הניצחון כנגד קליפת וטומאת יוון, וכאשר אכן זוכים אנו לנצח את אלו הקליפות המסואבות מתעוררין שוב הנסים והנפלאות שלמעלה מדרך הטבע ממש כמו שהיה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, עד שמכח זה מותר להתפלל להקב"ה שיעשה עמנו נסים ונפלאות^[יג].

המתייגע בעבודת השי"ת ראוי לנס למעלה מהטבע

עתה, משנתברר לנו כי בימי החנוכה שורר בעולם ההנהגה של נסים ונפלאות למעלה מן הטבע עד שמכח זה מותר לבקש מהקב"ה שיעשה עמנו נסים, עדיין נותר לנו לברר הכיצד זה מותר לבקש על הנס, והלא שנינו בנמרא

(יב) ראה בקדושת לוי – קדושה ראשונה לחנוכה.

(יג) כדרך זה ראה גם ב'תפארת שלמה' (על מועדים – לחנוכה) וזה לשונו: 'נסים ונפלאות עד אין מספר'. 'זכר עשה לנפלאותיו כו'' (תהלים קיא, ד), 'לשון זכרות והשפעה כמו שנאמר (שם ס, ו) 'נתת ליראיך נס להתנוסס'. פירוש, שיצמיח ממנו עוד ניסים רבים אין מספר, וז"ש 'על הניסים כו' שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'. שיתעורר גם עתה החסדים שהיו בימים ההם גם בזמן הזה.

(שבת לב.), "לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס, שמא אין עושין לו נס, ואם עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו", עוד אמרו (שם נג:) כי מעשה באדם אחד שנעשה לו נס גדול ואמר עליו אביו, "כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית".

משמע, כי מי שנתרחש לו נס אין לו בכך שום תועלת, אדרבה מגרעת וחסרון היא לו, היות ומי שנעשה עמו נס מנכין לו מזכויותיו, אם כן, אפילו בשעה של הנהגה נסית שמותר לבקש על הנס - כפי שביארנו לעיל - עדיין אין זה כדאי הוא לו, כי סוף כל סוף שמא יפסיד מזכויותיו עבור זה, והדרא קושיא לדוכתא, מדוע אנו מבקשין בחנוכה שיעשה עמנו השי"ת נסים ונפלאות, הלא למיחש מיבעי שמא הנס יגרע מזכויותינו.

אלא יש לומר, דהא דאמרינן שמי שנעשה לו נס מנכין מזכויותיו עולה אכן על רוב בני אדם, אפילו על אנשים כשרים המתנהגים בכל דרכיהם על פי התורה והמסורה כפי שמורה לנו ה'שולחן ערוך', ובכל זאת אמרו עליהם חז"ל שהנס מנכה מזכויותיהם.

אבל לעומתם ישנם אנשי מעלה שאינם מסתפקים בקיום התורה והמצוות כפי שורת הדין בלבד, אלא מודקקים הם ביותר ומעמידים לעצמם גדרים וסייגים במאה שערי היתר ומקדשים את עצמם גם במותר להם, ומלבד קיום המצוות לפי עיקר הדין הריהם מוסיפים לטרוח ולהדר עוד עד היכן שידם מגעת, ועל אנשים צדיקים אלו כתבו בספרים הקדושים שאין הנס מנכה מזכויותיהם.

ומעמא במילתא, כי הקדוש ברוך הוא מנהג עולמו בדרך של מדה כנגד מדה ומשלם ה' לאיש כפי מעשהו, לפיכך, אפילו מי שמתנהג כפי מה שציוותה לו התורה הקדושה, עדיין אינו ראוי שיעשה עמו נסים שלמעלה מדרך הטבע, ומשנעשה עמו נס מנכין לו מזכויותיו עבור זה, אבל אלו האנשים שמוסרים נפשם וגופם עבור התורה הקדושה, ומתאמצים לעבוד את הבורא ברוך הוא יותר ממה שמחויבים מצד הדין ויותר מן הרגילות, הרי שמצד ההנהגה של מדה כנגד

מדה ראויים המה שייעשה עמהם נסים ונפלאות שהם יותר מדרך הטבע ובכל זאת לא ינוכה להם מזכויותיהם^[יד].

זהו גם ההסבר לגדלות הצדיקים שיש בידם הכוח והעוז לשדד מערכות הטבע ולפעול רפואות וישועות לישראל למעלה מדרך הטבע, אין זאת אלא בעבור שעובדים הם את השי"ת ביגיעה עצומה ולמעלה מכוחות ומטבע האנושי, לכן, מדה כנגד מדה, נאה וגם יאה שישבר הקב"ה עבורם את חוקי הטבע וישפיע למענם ישועות בקרב הארץ למעלה מדרך הטבע^[טו].

ימי החנוכה ראויים לנס מבלי לנכות מהזכויות

אותו העניין ראו בחוש אצל יוחנן כהן גדול ובניו, שעברו את השי"ת למעלה מן הטבע גבוה מעל גבוה ויצאו במלחמת חרמה ואש קודש כנגד טומאת היוונים במסירות נפש כפשומו, שהרי בדרך הטבע והשכל לא היה שום הוה אמינא לנצח במלחמה כנגד הצבא האדיר והנורא, אבל הם לא שתו ליבם לכך כלל ויצאו למלחמה כנגד הטבע, ואשר על כן היו ראויים מצד הדין שיתנהג עמהם הקב"ה גם כן באופן של נסים ונפלאות שלמעלה מדרך הטבע וללא שינוכה להם

(יד) ראה מה שכתב בזה ביבניהו בן יהודיע' (תענית כה.).

(טו) ראה ב'ראשית חכמה' (שער האהבה - פרק שמיני), וזה לשונו: מי שהוא רוצה שהקדוש ברוך הוא יעשה עמו נס שהוא שינוי הטבע, צריך שהוא תחלה ישנה טבעו לעבודתו, כענין קריעת ים סוף שהוא דבר חוץ מן הטבע.

ראה עוד ב'תפארת שלמה' (על מועדים - שער התפילה), וזה לשונו: כי כאשר ישראל הם מהפכים את טבעם ומזג גופם ומשנים את מנהגם למנהג העולם חוץ לדרך הטבע למסור נפשם תמיד לכבודו ית"ש, כן גם השי"ת מפליא עמם לעשות כמדתם חוץ מדרך הטבע ומשדד המערכה להגדיל חסדו עמהם.

והרה"ק רבי חיים מטשערנוביץ זי"ע עסק הרבה בעניין זה באריכות נפלאה, כדאיתא בספריו הק' בכמה מקומות (סידורו של שבת' חלק ראשון - השורש השלישי - ענף א, ובבאר מים חיים' בכמה מקומות).

מזכויותיהם כלל וכלל, עד כי באורח נס ופלא נמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים ולך עשית שם גדול וקדוש^[טז].

על כן בחנוכה, כשמתעורר ומתגלה עלינו זכותא דיוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו וזכות הנהגתם שלמעלה מן הטבע במסירות נפש, נעשים גם אנו ראויים לנסים שלמעלה מדרך הטבע מצד מדה כנגד מדה וללא שינוכה לנו מזכויותינו, ולכן מותר בימי החנוכה האלו להתפלל להקב"ה שיעשה עמנו נסים ונפלאות למעלה מדרך הטבע, כי אין לנו לחשוש שמא ינוכה מן הזכויות.

ובמזוה הדבר שמי שאזור כגבר חלציו בימי החנוכה האלו ומתגבר לעבוד את השי"ת בכל כוחו ולמעלה מדרך הטבע, יהא ראוי - בין מסגולת הימים ובין מצד ההנהגה של מדה כנגד מדה - שיעשה עמו נסים ונפלאות עד אין חקר ברחמים וחסדים גדולים.



(טז) ראה ב'שם משמואל' (פרשת מקץ - חנוכה - ליל ח), וזה לשונו: ועל כן נתעורר בקרב החשמונאים כח עצום למעלה מן הטבע, והלכו חשמונאי וד' בניו והתגרו מלחמה בעם רב כחול הים גבורים ועצומים מזוינים בכל כלי מלחמה, כי בערו בלבם להבות אש יוצא מגבול וחק הטבע, וע"כ זכו נמי לנס למעלה מסדר הטבע. ולהורות על הישועה שבאה להם ממקום גבוה כ"כ למעלה מסדר הטבע, נעשה להם נס במנורה שהדליקו מפך אחד שמונה ימים.

ההולכים בחושך ראו אור גם כשנמצא האיש ישראל בתוך החושך זוכה לראות אור

נר החנוכה מאיר על כל איש ישראל

רבותינו הקדושים הרעיפו הרבה חיזוק ועידוד לברכיים כושלות, ואמרו, שבאו הלכות הדלקת נר חנוכה ללמדנו שאפילו אותם הנשמות החיצוניות הנמצאות בחוץ ומושלכות במקומות הנמוכים כדומן על פני האדמה במקום חושך וצלמוות, גם המה, על ידי מצוות נר חנוכה שמאירה ודוחה את אפלת המקומות החשוכים, יש להם עליה והתרוממות באלו הימים הקדושים, אפילו הנשמות החיצוניים והנמוכים ביותר.

שהרי נר חנוכה מצוה חביבה הוא עד למאד (הרמב"ם בהלכות חנוכה פרק ד הלכה יב), ולכאורה, אם עד כדי כך מגיעה חביבותה, הרי שהיינו צריכים ליטול את המנורה ולהניחה במקום מכובד וגבוה באמצע הבית ולהעלות את נרותיה בעיצומו של יום, ומדוע זה תקנו לנו חז"ל להניח את הנרות על פתח ביתו מבחוץ, ולא סתם מחוץ לפתח אלא בצד שמאל שלה ועוד למטה מעשרה טפחים, כך גם זמן ההדלקה הוא עם שקיעת החמה בשעה שהחושך כבר מתחיל לכסות את עין הארץ (שו"ע סימן תרעא ותערב).

אלא חזינן מזה, כי סגולת החנוכה ונרותיה להזריח אור גדול וקדוש בקרב כל נפשות ישראל, גם לאלו העומדים מחוץ לפתח הבית ומתפלשים במקומות הנמוכים והאפלים, עד שלא תימצא נפש אחת מישראל שלא יגיה חשכו בהדלקת הנרות חנוכה, ולכן מדליקים את הנרות במקום הנמוך מחוץ לבית ובעת החשיכה, בכדי להורות על זה העניין, שכל אחד בכל מצב שהוא זוכה להארת קדושת הנרות חנוכה^[יז].

(יז) בספר שיח שרפי קודש (חנוכה אות לח) מביא הסיפור הידוע מהרה"ק מלובלין זי"ע: סיפר הרב"צ אוסטרואווער ז"ל ששמע מפ"ק הגה"ק מרן בעל החי"י הר"ם זצוקללה"ה,

גם במצב של הסתר פנים יש על מה להודות

ולפי דרכם אפשר להוסיף ולומר עוד, כי מן הלכות אלו אפשר להשכיל בינה ולהפיק לקח על כך שבכל מצב שעובר על האדם הוא צריך להתבונן בחלק הטוב ובדברים המאירים גם במצב זה, שהרי לכל אחד ישנם זמנים בהם הולך הוא כסומא בארובה, ימי חושך וצער, שום דבר אינו הולך לו כשורה ורק צער ועגמת נפש הם מנת חלקו, עד כי עלול האדם להרהר בלבו ולחשוב כי במצב הסבוך שהוא שרוי בו אין לו על מה להודות להקב"ה, שהרי רבות רעות מצאוהו וסבבוהו.

כאן באים גרות החנוכה המאירים את העיניים ומגלים כי לא כך הם פני הדברים, וכשם שגרות החנוכה מאירים וזורחים בזמן שהחושך יכסה ארץ ובמקומות הנמוכים והחיצוניים ביותר, כך גם כל אדם בכל מצב שהוא נמצא, אפילו בחושך ועלטה, לו רק יתבונן, יראה את הנקודות המאירות והמבהיקות עליהם יש לו להודות ולהלל להשי"ת על רחמיו וחסדיו, ואפילו במצב שהוא נמצא כעת יכול הוא לגלות את המלת ה' עליו.

ימי החנוכה הרי חלים בתקופת טבת שלילותיו הנם הארוכות ביותר, ולא לחינם כינו הצדיקים את לילות החורף 'די גאלדענע נעכט' [לילות הזהב], כי דווקא במעבה החושך ובעומק ההסתר, שם יש לגלות את האור המבליח מתוך האפילה, ולכן קבעו דווקא את הלילות האלו לשיר ורננים, וזהו גם מה שאמר דוד המלך ע"ה בתהלים (קי"ט, סב), "חצות לילה אקום להודות לך", כלומר,

בעת הדלקת נר חנוכה שסיפר מעשה הזה, פעם אחת באו חסידים אל כ"ק הרבי מלובלין זצוקללה"ה, והביא אחד מהם פתקא עבור אחר, וכשהביט הרבי זצ"ל בהפתקא רקק הרבה, ולמחר התיישב החסיד הנ"ל להביא הפתקא שוב אל הרבי זצ"ל, וכשהביט בו אמר: 'האיש הזה מאיר וזורח בכל העולמות'. ואמר בזה הלשון: 'בפעם הראשון היה האיש המוזכר בהפתקא שחק בקארטין, והזמן הב' היה מדליק נר חנוכה, ולזה הפליא אז פעולתו ומדרגתו. וסיים הגה"ק החי" הרי"ם, וצריך לומר, אם כן מוכח מזה דבעת שהאדם עושה מצוה הוא מאיר וזורח בכל העולמות, עכ"ה"ק.

בחצות שהוא טבורה ועומק חשכתה של הלילה, דייקא אז אקום להודות לך
על חסדיך ועל טובותיך^[יח].

ואפשר לרמוז זאת בתוך נוסח ההודאה שתקנו חז"ל לומר בימים האלו: "וקבעו
שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול", דהיינו, שמהקביעות
והאופן שמדלִיקים בימים אלו את נרות החנוכה אנו למדים להודות ולהלל לשמו
הגדול, כי כשם שנרות החנוכה מאירים ובוקעים את החושך האפילה ומפיצים את
אורם עד למקומות הנמוכים, כך כל אחד ואחד בכל מצב שהוא, אפילו שרוי
במקום חשוך ונמוך, גם שם יכול למצוא את נקודת האור עליה יכול להודות
ולהלל להקב"ה עד כי יגיה השי"ת את חשכו ויזרח עליו אור יהל^[יט].



(יח) ראה ב'לקוטי הלכות' (הו"מ - הלכות פריקה וטעינה הלכה ד), וזה לשונו: כי אף על פי
שרבו הצרות בפרט צרות הנפש שאנו כנוזפים לפני אבינו שבשמים מרובי קלקולינו
וכו' אף על פי כן 'יומם יצוה ה' חסדו'. ויומם פרושו בכל יום ויום כמו שפרש רש"י במקום
אחר (יחזקאל סימן יב), היינו שבכל יום ויום ה' יתברך מצוה עלינו חסדו כי הוא עושה עמנו
נסים ונפלאות בכל יום ויום והן הן גבורותיו הן הן נוראותיו שאנו מתקיימים בגלות מר
כזה בגוף ונפש וממון ופרנסה וכו'. ועל ידי זה 'ובלילה שירה עמי', שעל ידי החסדים
והנפלאות שה' יתברך עושה עמנו בכל יום ויום על ידי זה גם 'בלילה שירה עמי', היינו
גם בעת הצרה והחושך בעצמו שהוא בחינת לילה גם אז אני אומר שירה והודאה והלל
לה' יתברך על כל החסדים שכבר עשה עמנו ואשר גם עתה מרחיב לנו וכנ"ל, ועל ידי זה
דיקא 'תפלה לא-ל חיי', שאני יכול להתפלל לה' יתברך וכנ"ל בבחינת מודה על העבר
ומבקש להבא, שדיקא על ידי שמודים על העבר יכולים לבקש על להבא.

(יט) ראה ב'שפת אמת' (במדבר - פרשת שלח - שנת תרנ"א) שכתב: 'יומם יצוה ה' חסדו', מה
לשון יצוה, הוא דביקות וחיבור (צוותא), שעל ידי שבלילה שירה עמי, שבני ישראל
מאמינים אפילו כשהחושך מסתיר וזוכין להיות חוט של חסד נמשך ומתחבר ומתהפך
החושך לאור.

הדליקו נרות בחצרות קדשך

בזמן נס חנוכה הדליקו את המנורה בחצר בית המקדש

בנוסח 'ועל הנסים' התקינו חז"ל לומר: "ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך וטיהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך".

המשמע מלשון זה של 'והדליקו נרות בחצרות קדשך' הוא שבאותו הזמן של נס פך השמן הדליקו את המנורה בחצר בית המקדש, והוא מילתא דתמיהא, שהלא המנורה היו מדליקין בתוך ההיכל בפנים ולא בחצר בית המקדש בחוץ (כן הקשה בורע יעקב פ"ק דשבת).

בני השמונאי הדליקו את המנורה בעזרה

אלא, מתריץ מרנא ורבנא ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות, חנוכה עמוד 10), כי לעולם היו אכן מדליקים את הנרות רק בתוך ההיכל פנימה, אבל בשעה שגברו בית השמונאי על היוונים ושבו לבית המקדש שינו לעת עתה מדרך הרגיל והדליקו את הנרות בחוץ בעזרה. ולא היה איסור לעשות כן כמו שפסק הרמב"ם (פרק ט' מביאת המקדש הלכה ז): "הדלקת הנרות כשירה בורים, לפיכך אם המיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן". חזינן מזה שאין כל איסור להדליק המנורה בחצר בית המקדש.

אבל הסיבה שנהגו בדרך זה, הוא היות שכששבו הכהנים לתוך ההיכל נחרדו לראות כי היוונים ברוב חוצפתם ועזות מצחם חיללו את ההיכל וטימאו אותו בגילוליהם רח"ל, ומשנוכחו לראות כי לא יהיה סיפק בידם לטהר ולבער את הטומאה מן ההיכל עד שיגיע זמן ההדלקה, העמידו את המנורה בעזרה מחוץ להיכל ושם העלו את נרותיה, ומזה נתפרסם בעולם גודל הנס, שיכלו כל העם לראות את המנורה דולקת שמונה ימים רצופים עם שמן בשיעור של יום אחד בלבד.

לזכר אותו הנס תיקנו חכמינו להעמיד ולהדליק את המנורה של חנוכה בפתחי החצרות מבחוץ וכך יהיה פרסומי ניסא כראוי וכיאות[כ].



(כ) בזאת מיישב ה'חתם סופר' באופן נפלא את קושיית ה'בית יוסף', וזה לשונו: ומיושבת קושית הב"י מה נס נעשה ביום ראשון, והשתא אתי שפיר, דידוע דצריך שמן יותר במקום שהרוח שולט ונושב בהאש, ממה שצריך כשעומד בפנים בחדר מכוסה. ובפך לא היה אלא כשיעור הדלקה לילה אחד, כשמדליקים בפנים, ולא כשמדליקים בחוץ, בחצרות קדשיך, ומ"מ דלקו כל הלילה, על כן גם בליל ראשון היה נס. והיינו המשך זהדליקו נרות בחצרות קדשיך, ולא בפנים בהיכל, על כן קבעו שמונת ימי חנוכה, ולא רק שבעה, כי גם ביום הראשון היה נס.

קבעים בהלל והודאה

עיקר העבודה של חנוכה הוא להודות ולהלל
לכבוד שמו יתברך

ואתה קדוש יושב תהילות ישראל

אין כל בריה יכולה לשער את גודל הנחת רוח והשעשועים הנעשים בעליונים בשעה שבני ישראל משבחין ומפאריין לאביהם שבשמים, הקב"ה בכבודו ובעצמו מצפה ומשתוקק שבניו אהוביו ישבחוהו ויפארוהו כמאז.

וכדאיתא במדרש (מדרש משלי - פרשה יד): "אמר ר' חמא בר חנינא, בא וראה שבחו של הקב"ה וקדושתו שהוא מחבב את ישראל, שאף על פי שיש לפניו אלף אלפי אלפים ורבי רבבות כתות של מלאכי השרת שישרתוהו, אינו רוצה בשבחן של כולן אלא בשבחן של ישראל, שנאמר (משלי יד, כח) 'ברב עם הדרת מלך', ואין עם אלא ישראל, שנאמר (ישעיה מג, כא) 'עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו', בשביל שיספרו תהלתי בעולם".

מעשה פלא אירע בבית מדרשו של מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הק' זי"ע, וגם ממנה נתוודע לראות כגודל השמחה והחדוה הנעשית לעילא על ידי התהילות והתשבחות של ישראל.

היה זה באחת הפעמים כשנכנס הרה"ק בעל ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע לבית מדרשו של רבו הבעש"ט הק' והנה הוא מרגיש באברך המסתובב לו בביהמ"ד והוא אחוז שרעפים, הכרת פניו ענתה בו כי לא אחד מן השורה הוא, אלא איש מורם מעם ובעל שיעור קומה, ה'תולדות' נגיש אליו והחל לקשור עמו שיחה, ובתוך הדברים אמר לו ה'תולדות' פשט חדש שנצנצה ברעיוניו זה עתה.

וזה היה דבר החידוש: דוד המלך אומר בתהלים (כב, ד) "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל", ויש לפרש ככוונת הדברים, שדוד המלך משבח את הקב"ה

על שכביכול יושב ומתבסס על תהילותיהם ותשבחותיהם של ישראל שמשבחין לפניו, (ובלשון קדשו: השי"ת יצט אויף א פאזיציע פון תהילות ישראל) [כא].

מרים כילה לדבר, והנה הוא רואה לפליאתו הרבה כי האברך שדיבר עמו זה עתה נעלם מן המקום, ויפן עיניו כה וכה וירא כי איננו, לגדל השתוממותו מן המחזה נכנס אל רבו הבעש"ט וסיפר לפניו את כל השתלשלות העניינים, נענה אליו הבעש"ט ואמר, דע לך, שאותו אברך לא היה אלא אליהו הנביא זכור לטוב בעצמו שבא לכאן בכדי לשמוע ממך חידוש נפלא זה, ובהאי שעתא כבר עומד אליהו הנביא במתיבתא דרקייעא ושונה על דבר תורה זה בשם אמרו.

פותחים בהודאה

זה העניין צריך שיהיה צמוד וחקוק על קירות ליבנו, שנדע בבירור כי ההודאה להשי"ת הוא יסוד מוסד וראשית לכל, דבר זה אנו יכולים ללמוד היטב

(כא) ראה בבני יששכר (מאמרי השבתות - מאמר ח) שמדייק מהו הלשון 'וחסידך צדיקים - עושי רצונך' שבסוף ברכת ההלל, אלא הכוונה הוא, שיש זמנים שהם אינם 'עת רצון' כל כך והתפילות אינם מתקבלות בעת ההוא, אבל הצדיקים שיודעים לסדר שבחו של מקום לפני התפילה גורמים שגם הזמן הזה יתהפך ל'עת רצון' ומתקבלים התפילות לרחמים ולרצון, וזהו 'וחסידך צדיקים עושי רצונך', שהחסידים והצדיקים עושים את 'העת רצון' על ידי התהילות והתשבחות שלהם.

אחר כך מפרש הבני יששכר את טעם הדבר מדוע התהילות והתשבחות בתפילה גורמים שיהיה עת רצון לקבלת התפילה, וזה לשונו: והנה אמרו"ל (ברכות לב.) 'לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל', ונראה לומר הנרצה בסידור השבח קודם התפלה הוא על פי האמור ברעיא מהימנא פרשת בא (וזה"ק ח"ב מ:) 'פקודא בתר דא לספר בשבחה דיציאת מצרים וכו' וקוב"ה חדי בהווא סיפור וכו', וישראל בהווא סיפורא יבני חילא למאריהון כמלכא דאתוסף חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודין ליה וכו', עיין שם כל הענין, אם כן לפי זה תתבונן שסידור שבחו של מקום הוא רצונו, ואם כן המסדרים השבח כביכול המה עושים ומתקנים להבורא ית"ש הרצון, והגם שח"ו אין אז עת רצון הנה הצדיקים נקראים עושי רצונו כביכול.

מהנהגתו של יעקב אבינו ע"ה, שבשעה שהתייצבו לפניו מנשה ואפרים לקבל ממנו את ברכתו, לא הניח עליהם את ידיו הקדושות בסדר הרגיל, אלא יעקב אבינו שיכל והיפך את ידיו, וכך יצא שאת יד ימינו הניח על ראש אפרים הצעיר ויד שמאל על ראש אפרים הבכור. ועל אף שביאורים הרבה כבר נאמרו ביישוב ההנהגה הזאת, אך לדרכנו ייאמר כי כוונה מיוחדת הייתה לו ליעקב אבינו בהנהגה זו והוראה לרבים לשעה ולדורות.

דהנה, בשעה שנולדו אלו הבנים ליוסף הצדיק היה נותן להם שמות, אולם בעוד שאת בנו הבכור כינה 'מנשה' על שם נווה התלאות שעברו על ראשו, "מנשה - כי נשני אלקים את כל עמלי" (בראשית מא, נא), הרי שלעומת זה לבנו הצעיר קרא בשם שהוא כל כולו שבח והודאה להשי"ת על רחמיו וחסדיו, "אפרים - כי הפרני אלקים בארץ עניי" (שם, נב).

ואף כי כוונות טמירות היו לו ליוסף במתן שמות הללו לבניו יקריו, מכל מקום ליעקב אבינו לא היה ניחא הסדר הזה, ולכן אמר "בך יברך ישראל לאמר" (שם מח, כ), דהיינו, כאשר מברך האב את בנו ובא להורות לו דרך חיים, שהלא עיקר הברכה שמנחיל האב לבניו אחריו זהו מה שמלמדם דרך מוסר ואורחות חיים בעבודת השי"ת, עליו להשריש בהם בראש ובראשונה את העניין הזה, שלכל לראש מחוייב האיש ישראל לזכור את הטוב והחסד שזכינו מאת השי"ת, לפיכך הניח יעקב אבינו את ידו הימנית על אפרים, להורות כי ראשית לכל יש להודות להשי"ת ורק אחר כך אפשר לעסוק בעוד עניינים.

לעולם יסדר אדם שבחו של מקום תחילה

על זה הדרך גם ידוע מן הספרים הקדושים שעוררו מאד בגודל הזהירות והחובה להודות ולהלל להקב"ה על רחמיו וחסדיו, עד שאמרו שאילולא זאת קשה עד למאד שתתקבל תפלת האדם, וכפי המובא ב'צוואת הריב"ש' (הנהגות ישרות אות צז), שכאשר האדם מתפלל מתוך שמחה ומרבה להלל ולשבח להשי"ת, הרי שתפלתו מתקבלת הרבה יותר ממי שאינו מדקדק בכך.

והמשיל זאת לעני שמתחנן ובוכה לפני המלך שימלא את מבוקשו, הגם שהמלך מרחם עליו ונותן לו איזה דבר מועט, אבל כאשר אחד בא אל המלך ומקלסו בשירות ותשבחות כשבתוך הדברים הוא מוסיף לשאול גם על צרכיו, הלא המלך שהתענג על דברי הקילוסין שמח למלא את כל משאלות לבו למובה ברווח ובהרחבה.

בוא נא וראה את לשון קדשו של ה'זרע קודש' שמעורר על דבר זה: "הנה סדרו לנו קדמונינו בתפלתינו מתחילה לומר פרשת קרבנות, ואחר כך לומר שירות ותשבחות לפניו מ'ברוך שאמר' עד 'ישתבח', ואחר כך מספרים 'וצר אור ובורא חושך', ואנו מספרים איך המלאכים ושרפים משבחים אותו ית"ש, ואחר כך מתפללים תפלת 'שמונה עשרה'".

וממשיך ה'זרע קודש': "כי מלכותא דרקייעא כעין מלכותא דארעא, והרוצה לכוון לשער המלך לבקש מלפניו, אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק, מזוהמת עונותיו מה שחטא ומרד נגד המלך, וצריך מתחילה לראות שיכפר המלך עוונותיו, ואחר כך כשנכנס אל המלך, אין דרך לומר תיכף שאלת צרכיו, רק מקודם שואל בשלום המלך ומספר בשבח, ואחר כך משבח את כל הענינים שראה בחצרים של המלך ובגניזו, ושומע את עבדי המלך איך שמספרים בשבח המלך, ואחר כך מבקש מהמלך צרכיו"^[כב].

(כב) וראה עוד ב'בני יששכר' (מאמרי חודש תשרי - מאמר ב) וזה לשונו: ולדעתי זהו שתקנו חז"ל (למדוהו מן המקרא) לעולם יסדר אדם שבחו של מקום תחילה ואחר כך יתפלל (ברכות לב), דכיון שמסדר שבחו של מקום, למשל כשמשבח את הבורא שהוא רופא חולים, הנה כל המלאכים עונים אמן ומסכימים לשבח הלזה, הנה הגם כשאחר כך יבא המבקש לבקש ברחמים על הרפואה במו פיו, שוב לא יקטרגו המלאכים דהוה ח"ו כנוגע בכבוד המלך ובשבחו כאשר ירצו ח"ו למנוע הרפואה אשר זה כרגע שבחוהו שהוא רופא חולים, והנה להיות הש"י יודע אשר שוב לא יקטרגו המלאכים גם בעת הבקשה הנה הוא ית"ש עונה גם בטרם יקרא בתפלה ובקשה רק עונהו מקודם ובטרם יקרא היינו בעת סידור השבח.

לא תקנו חנוכה אלא להלל והודאה

מעשה נבוא להשיג את גודל מעלת עבודת ימי החנוכה, דהנה אמרו רבותינו בגמרא (שבת כא:): "כשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשנברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה".

מתוך הלשון 'לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה' משמע, שעיקר מהות ימי החנוכה הוא להודות ולהלל להקב"ה על הנסים והנפלאות שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, עד שמכוח יסוד זה חידש הגאון רבי שלמה קלוגר זצוק"ל (הגהות 'חכמת שלמה' על שו"ע - סימן תרפ"ג) חידוש נפלא.

הוא נשאל על אחד של"ע נחבש בבית האסורים ובהגיע ימי החנוכה הניחו לו לצאת לזמן מועט בלבד, ובזמן קצר זה יש בידו או להדליק נרות חנוכה או לילך לבית הכנסת לומר הלל בציבור, ונפשו בשאלתו מה עדיף לו לעשות, ענה לו הגאון זצוק"ל, כי מוטב שילך לבית הכנסת להתפלל ולומר הלל עם הציבור, ונתן מעם לדבריו באמרו שעיקר החנוכה הרי להלל והודאה ניתקן, על כן וודאי עדיף שיאמר הלל יותר מאשר ידליק נרות חנוכה.

וזהו שביקש משה, רבש"ע כשתהא רואה בניך בצער ואין מי שמבקש עליהם רחמים (דהיינו שאין מי ראוי לבקש עליהם רחמים שלא יתיירא מן המקטריגים) מיד ענה אותם (היינו מיד בסידור השבח קודם התפלה, ובה ידוקדק נמי לשון ענה אותם, דקשה במקום שאין קריאה לא תצדק ענייה, אבל היא קריאה נעלמת בסידור השבח), וזהו שהשיב לו הש"י, בכל שעה שיקראו אותי (היינו אותי בלבד, היינו בעת סיפור השבח קודם הבקשה, וכונת המספר בשבח ג"כ במחשבה על המבוקש, וזה אינו מכיר בקריאה הזאת רק הבורא ית"ש) אני אענה אותם, כי אני הוא היודע תעלומות שהנרצה הוא למסדר השבח להיותם נעזרים בדבר המצטרך להם, והבן.

האור של חנוכה מאיר כפי השבחה שנותן להשי"ת

אבל לא זו בלבד שיש חובה להודות להשי"ת בהימים האלה, אלא שכל האורות וההשפעות שמתעוררים בימי החנוכה תלויים ועומדים בהילול והשבחה שיוודה להקב"ה, וכן כתב ב'שפת אמת' (בראשית - לחנוכה - תרל"א, שיח שרפי קודש - חנוכה - כג) בשם זקנו הגה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שמה שאמרו חז"ל על ימי החנוכה 'קבעום ימים טובים בהלל והודאה', היינו שקבעו שהשפעות ואורות אלו הימים יתעוררו רק על ידי הלל וההודאה, הווי אומר, שכל כמה שמרבה להודות ולהלל כך מתגלין עליו יותר האור הבהיר של חנוכה.

מלבד זאת יש לנו לידע כי בעצם העניין שאנו מודים להשי"ת ומשבחים אותו על הטובות והצדקות שעשה עמנו, יש בכך תיקון נפלא על הפגם של קליפת יוון, שהרי כל חפצם ומגמתם הייתה שנכחיש ח"ו את הוויות ומציאות הבורא יתברך שמו בעולם, ונכתוב על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל (בראשית רבה ב, ד), ואילו כאשר האדם מודה להשי"ת על כל דבר שנעשה עמו, הרי הוא מוכיח בזאת באופן שאינו משתמע לתרי אנפין שהוא מכיר ומודה במציאותו יתברך שמו ומידו הכל, ההיפך הנמור של קליפת היוונים שהיו מכחישים בזאת רח"ל.

קבעו שיר ורננים

דבר זה הוא באמת עבודתנו וחובתנו בימים האלה, להודות ולהלל לבורא כל העולמים על כל החסד אשר עשה עמנו, אבל לא רק על הנסים אשר נעשו באלו הימים בימי מתתיהו כהן גדול, אלא גם על כל הנסים אשר גמל עמנו מעתה ועד עולם, וכל אחד ואחד כאשר יתבונן - ולו במעט - ייווכח לראות כי יש לו בנמצא דברים הרבה עליהם יש לו להודות, הן רק על עצם הדבר שזכינו להיוולד כבנים לעם הנבחר כמה יש לנו להודות ולהלל על זה, וכדרך שאנו אומרים בכל יום כמה פעמים, "עלינו לשבח לאדון הכל שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה".

אשר על כן ראוי לו לאדם שיקבע לעצמו בכל יום איזה זמן קבוע להלל והודאה, בקביעות ולא בדרך של עראי, שהרי כך משמע מלשון הגמרא שאמרה "קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה", וכן במטבע הלשון בברכת 'ועל הנסים', שאמרו "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול", שהדגישו חז"ל את הלשון של קביעות, וכלומר באו שצריך לקבוע ולחקוק על לוח הלב את עניין חובת ההודאה שלא יעשנה בדרך העברה בעלמא בשעה שיש לו פנאי, אלא בקביעות ותמידין כסדרן, ולצורך זה אף יקצוב לעצמו זמן מיוחד בכל יום ויום שבו יתבונן בחסדי השי"ת ויתן לו שבח והודאה.

ומילתא דפשיטא הוא, שכל דבר שעושה בקביעות וחוק בל יעבור, יש לזה משנה תוקף ויתר חשיבות מאשר דבר שאינו קבוע, ואפילו דבר מועט אבל קבוע חשוב ממרובה ואינו קבוע. ובאותו העניין זכורני, כי בשנים קדמוניות כאשר שאלתי את הגה"צ רבי נטע פריינד זצ"ל איזה חיווק וקבלה טובה אקבל על עצמי, ענה לי כי כדאי מאד שלפחות חלק מסדרי לימודי אקבע אותם שיהיו באופן של חוק בל יעבור ויהי עלי מוה, והסביר זאת על פי הכלל הידוע בש"ס ש'כל קבוע כמחצה על מחצה דמי', כלומר, כל דבר קבוע, אפילו הוא מועט, יש לו חשיבות יותר ממשקלו האמתי וחשבינן ליה כדבר השקול והשווה[כג].

מִן הַהִתְבּוֹנְנוֹת בַּחֲסָדֵי הַשֵּׁי"ת בֵּא לְיָדֵי שְׂמֵחָה

אבן, כשיחקוק עניין זה בנפשו היטב היטב, יזכה מתוך כך לבא גם כן לידי שמחה וגילה, וכפי שעולה מתוך דברי הרמב"ם (הלכות חנוכה פרק ג סעיף ג), שאחר

(כג) אמרה זו מקורה טהור מספר 'פלא יועץ' - ערך 'קביעות עתים לתורה', וזה לשונו: וכמו שבמשא ומתן וסחורה של העולם הזה נמצא לפעמים שלוקח אדם חפץ בזול ומרויח בו הון עתק, כן הדבר הזה, שבמעט שלומד מרויח הרבה יותר מאם יעסוק כמה שעות בנגעים ואהלות, וגדול קביעות עתים לתורה, דהא קיימא לן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ונמצא ה' יחשוב לו כאלו עוסק בתורה חצי היום, ורב חסד מטה כלפי חסד

שכתב את השתלשלות הנס שהיה בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול הוסיף לכתוב בזה הלשון: "ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו - שתחילתן מליל חמשה ועשרים בכסלו - ימי שמחה והלל".

וכבר דקדקו הרבה בלשונו של הרמב"ם, הלא כל דבריו של הרמב"ם נשענים על דברי הגמרא (שבת כא:) שאמרה כי "לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה", והנה שם בגמרא נזכר רק העניין של הלל והודאה ומניין לו להרמב"ם הוספה זו שימים אלו הם גם ימי שמחה.

אלא העניין הוא כך, כי הדעת נותנת שכאשר ייתן האדם אל לבו להתבונן באמת ובתמים עד היכן מגיעים חסדי השי"ת שנעשו עמו, הרי אילו פיו מלא שירה כים ולשונו רנה כהמון גליו לא יוכל להודות ולהלל להקב"ה על רוב רחמיו וחסדיו המרובים שנעשו עמו, ומתוך ההתבוננות גופא בא לידי הרגשים נפלאים של שמחה גדולה ועצומה עד אין לשער ועד אין לתאר.

נמצא לפי זה שלא הוסיף הרמב"ם מדיליה כלום ולא חידש כאן חיוב של שמחה, אלא מאחר שכבר הביא את דברי הגמרא האומרת שיש חיוב של הלל והודאה בימי החנוכה, הרי שבדרך ממילא הוציא מתוך כך לגלות את עניין השמחה שהוא פועל יוצא מחיוב ההודאה.

ברכות והודאות לשמך הגדול

על פי האמור כאן מצאנו להוסיף, כי מן הנכון והראוי היה שניטול מאלו הימים צידה לדרך לכל ימי השנה, להתחזק יותר בעניין של ברכות הנהנין לעשותם ביתר חפץ וכוונה, להתבונן מעט בפירוש המילות שלא יהיו כטרף בין שיניהם.

וקב"ע את קובעה"ם שכר הרבה כאלו למדו כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו, ומי ראה כזאת ושמע כאלה ולא תאוו נפשו לזכות ללימוד זה ולהרויח טובה הרבה.

הלא כל עניין הברכות הם כדי לשבח ולהודות לבורא העולמים על שנותן לנו לחם לאכול ובגד ללבוש, והיאך נאמרם במרוצה ובחטף מבלי שנחשוב מעט על מה שאנו אומרים בפנינו, מה גם שהוא קבלה טובה שאינה קשה כל כך לעמוד בזה, שהרי כל הנושא של ברכות בכוונה אינו דורש לקצוב עבור זה אלא תוספת של זמן מועט ביותר.

בגודל החשיבות המכרעת של עשיית ברכות בכוונה, שמעתי על כך מאאמו"ר הגה"צ שליט"א בשם הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר, יתן לו השי"ת אורך ימים ושנות חיים, שסיפר מעשה נפלא בעניין זה.

לפני שנים קדמוניות היה באמריקה יהודי מורם מעם שלרוב קדושתו אף כונה בשם 'המלאך', הוא הנהיג עדה של חסידים מופלגים ואנשי מעשה - דבר שלא היה מצוי באמריקה של הימים ההם - פעם אחת בישבו אצל שולחנו אמר לקהל מרעיתו כי עומד הוא כעת להוציא מאמתחתו דבר מה, אשר מעולם לא היה ולעולם לא יהיה, ועתה הוא שעת הכושר היחידה אשר יכולים לתקן את אותו הדבר, אם יתקנהו הרי טוב ואם לאו יהיה זה כמעוות שאינו יכול לתקן.

הקהל נדרך מאד לראות מהו הדבר הנדיר הזה שיוורד ובא לעולם אחת לאלפי שנים, והנה הצדיק מוציא מכיסו תפוח, תפוח רגיל, ואומר: התפוח הזה לא היה מעולם ולא יהיה לעולם, אם תאמרו עליו ברכה בכוונה לפני האכילה, תזכו לתקן את הפרי הזה ולהעלותה לשורשה למקום עליון, אבל אם חלילה לא תכוונה היטב בברכתו, הרי שיהיה זה מעוות לא יוכל לתקן ולעולם לא תוכלו לתקן את התפוח הזה. מעשה זה ישמש לנו להבין עד כמה חשובה הוא כל העניין של ברכות והודאות בכוונה.

בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד

אשר על כן, חזקו ונתחזקה נא כולנו יחד בימים האלה להודות ולהלל ולשבח ליוצרנו ויוצר מעשה בראשית על הנסים והנפלאות שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ומן הימים האלו ניקח לעבוד את השי"ת בכל ימינו, שבכל יום

ויום ובכל ימות השנה נזכור לתת שבח והודאה לשמו הגדול והקדוש על כי גבר עלינו חסדו בכל עת ובכל רגע, ערב ובוקר וצהרים, בנסים הגלויים לנו ובנסים שאינם גלויים אלא מלפניו יתברך, ותמיד נספר תהילתו ונהלל לשם תפארתו עד כי יעזרנו על דבר כבוד שמו יתברך לשוב ולשמוח בו בתשועת עולמים.



ועל צריך שבכל יום עמנו

צריך להכיר שגם הנראה בטבע הוא נס

קושיית הבית יוסף מדוע חנוכה ח' ימים

הקשה הבית יוסף (או"ח סימן תר"ע), מפני מה ראו חז"ל לקבוע את החנוכה לשמונה ימים בשעה שכל הגם לא היה אלא שבעה ימים, שהלא בפך השמן שמצאו היה די שמן ליום הראשון ולא נצרכו לשום נס, רק בשבעת הימים הנותרים שלא היה להם שמן להדליק, אז נעשה להם נס והדליקו המנורה. ומדוע זה קבעו שמונה ימים להלל והודאה.

כל הטבע הוא מעשה נסים

לפיכך צריך להקדים ולומר, כי לעולם אין שום שינוי או נפקא מינה בין הנסים שהם למעלה מן הטבע ובין הדברים הנמצאים בתוך הטבע, שהלא אלו כמו אלו נעשים ומתהווים על ידי בורא כל העולמים. ומה שנראה בעינינו כאילו ויש חילוק בין מקרים שבתוך הטבע לאלו שמחוץ לטבע, הוא רק היות והקב"ה ברא את עולמו עם סדרים ותכונות קבועות שעל פיהם מתנהג העולם, והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו מהווה ומקיים את העולם בכל רגע ורגע על פי הסדר שתיכן.

ברם, האנשים קרוצי החומר אשר עיני בשר להם, מרוב הרגל וקביעות קשה להם לראות את יד ה' שבתוך ההנהגה הזאת, עד כי נדמה בעיניהם שכל אלו פועלים מאליהם, ורק בשעה שמתרחש בעולם איזה מעשה נסים או משתאים הם ומודים שאין זאת אלא יד השם שהייתה כאן וכי יש מנהיג לבירה.

אבל אנו, מאמינים בני מאמינים, יש בנו האמונה הטהורה והידיעה הזכה כי כל מה שאנו רואים לנגד עינינו, גם הדברים הנראים כפשוטים ומובנים מאליהם, הכל הם נס ופלא, ואילו לא היה הקב"ה מהווה את העולם בכל רגע ורגע לא

היה העולם מתקיים אפילו שעה אחת, ומי שחי בידיעה זו הריהו מכיר ויודע שלעולם אין שום נפקא מינה וחילוק בין טבע לנס, הכל הוא נס גדול ונורא בחמלת השי"ת על נבראיו וברחמיו על כל מעשיו, אלא שהקב"ה תיכן העולם בסדר קבוע ורק לעתים מגלה כוחו ועוזו הגדול.

המכיר שהטבע הוא נס יכול להמשיך נס מחוץ לטבע

והצדיקים והקדושים שהגיעו למדרגות עצומות באמונה ובמחון עד שראו במוחש את יד ה' שבכל דבר ודבר, לא היה בעיניהם שום חילוק בין דברים שבטבע לדברים נסיים ופלאיים, עד שבכוח אמונה זו יכולים היו להמשיך נסים ונפלאות, שהרי בעיניהם הטבע והנס חד הוא ומה לי הכי ומה לי הכי.

וכבר מסופר בגמרא (תענית כה), מעשה ברבי חנינא בן דוסא שראה בפניא דמעלי שבתא את בתו עצבה, וכששאלה לסיבת הדבר ענתה לו כי בטעות שפכה לתוך הנר חומץ ולא שמן, אמר לה רבי חנינא, "בתי, מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק", ואמרו, שהיה הנר דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה. וביארו הרבה מן המפרשים שבעיני רבי חנינא לא היה שום חילוק בין נס לטבע ולכן היה בכוחו להמשיך נסים שהם למעלה מדרך הטבע[כד].

(כד) ראה ב'קדושת לוי' (פרשת בשלה) וביבניהו בן יהודיע' (תענית כה). שפירשו בדרך זה את הגמרא.

וראה עוד ב'פרי צדיק' (לחג הפסח - אות לב), וזה לשונו: וכמו שמצינו ברבי חנינא בן דוסא (תענית כה). שאמר מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק, ולמה הזכיר מי שאמר לשמן וידלוק, רק שצריך להזכיר שכן הטביע השם יתברך בטבע השמן וידלוק ועל ידי זה יוכל להמשיך שיאמר לחומץ וידלוק, ועל דרך ששמעתי מרבי הקדוש זצלה"ה שאמר, שמה שמצינו באלישע (מלכים ב ו, 1) ו'יקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל' ולמה הוצרך לקצוב עץ ולהשליך, רק שרצה להזכיר שהטביע השם יתברך בעץ שיצף על פני המים ועל ידי זה השליך שיתן השם יתברך טבע זו גם בברזל. ואלישע עשה זה במעשה ור' חנינא בן

היום הראשון של חנוכה להודיע כי גם הטבע הוא נס

מעתה יתיישב לך שפיר קושיית ה'בית יוסף' מדוע קבעו את חנוכה לשמונת ימים ולא לשבעה ימים, כי בני ישראל הגיעו להשגה כבר ביום הראשון - כשעדיין היה להם די שמן לאותו הלילה - כי עצם הדבר שהשמן דולק במנורה הוא נס ופלא, ואף מה שנראה לעיניים כדרך הטבע גם זה הוא נס והשגחה פרטית, ועל ידי שהגיעו לדרגה זו זכו שיימשך להם הנס שלמעלה מדרך הטבע ודלק המנורה עוד שבעה ימים בשעה שלא היה להם שמן אלא ליום אחד.

על כן קבעו את ימי החנוכה לשמונה ימים, היום הראשון לזכר הנס שבתוך הטבע, שהכירו שגם הטבע הוא נס, ועוד שבעה ימים לזכר הנס שלמעלה מן הטבע, שדלקת המנורה אפילו שלא היה להם די שמן עבור זה.

זהו אם כן חובתנו בימים הקדושים האלה של ימי החנוכה, להשריש בקרבנו את האמונה הפשוטה והידיעה הברורה שכל המתהווה בעולם הוא נס והשגחה פרטית בכל רגע ורגע, אפילו מה שבעין הגשמי נראה כדבר טבעי ומסדרי העולם הרגילים, ומתוך כך זה נזכה בחמלת ה' עלינו להמשיך מהנסים והנפלאות שנעשו לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.



דוסא זכר זה בפה מי שאמר לשמן וידלוק בו, ואצלו לא היה זה מעשה נסים, דאז בודאי לא היה רוצה ליהנות ממעשה נסים (כמו שאמרו שם כד:), רק כיון שהיה ברור לנגד עיניו שאין שום טבע והרגל רק מה שהשם יתברך נותן בזה הטבע והיה דומה לפניו מה ששמן דולק כמו שהיה חומץ דולק, ועל ידי שזכר בפה מי שאמר לשמן וידלוק שזה רק מומאמר השם יתברך על ידי זה המשיך ההשפעה לחומץ שידלוק.

על המלחמות שעשית לאבותינו

מעשה אבות סימן לבנים להתחזק תמיד במלחמת היצר

מפני מה אנו מודים על המלחמות

התקינו חכמינו ז"ל להוסיף בימי החנוכה ולומר ברכת הודאה מיוחדת על הנסים שנעשו לאבותינו, וזהו גוסס וסדר ההודאה: "על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", ואחר כך ממשיכים בסיפור השתלשלות הנס "בימי מתתיהו וכו'".

ברם, יש לתמוה טובא על הגוסס האמור, כי הניחא ההודאה שאנו מודים להשי"ת על הנסים והנפלאות הגדולות שנעשו לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, אך לפלא ייחשב שבאמצע שאנו מונים את כל התהילות והתשבחות מוסיפים אנו להודות גם 'על המלחמות' שהיו לאבותינו בימים ההם, וקשה, איזה מעלה יש בעצם המלחמה שצריכין אנו להודות עליה, הלא המלחמות אינם מן הדברים שהאדם מצפה להם שיבואו עליו, אדרבה, מלחמה זהו מקום סכנה שאנשים מפחדים הימנה ובורחים ממנה כמטחוו קשת ואיזה הודאה שייך לתת על זה.

שבה המלחמה שבגינה זכינו לתשועה הגדולה

אלא נראה לומר שאין כאן המכוון כל כך על החלק הגשמי של המלחמה שנלחמו בית חשמונאי עם הצר הצורר אותם, אלא הכי עסקינן במלחמה הרוחנית שניהלו היוונים כנגד העם הנבחר בכדי להחשיך ולסמאות את עיניהם, להשכיחם ולבטלם מן התורה הקדושה וממצוותיה ולטמא אותם בתרבות יון, וכדאמרינן במדרש (בראשית רבה ב, ד): "וחושך - זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם

של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל".

והנה, כאשר באו היוונים על ישראל להשליט את טומאתם וצחנתם, מדרך הטבע היה צריך ליפול פחד ומורד בקרבם של ישראל, שהלא היוונים היו עם גדול ועצום גיבורים ואנשי חיל, בעלי צבאות אדירים וכלי משחית עד אין מספר, כשלעומתם עמדו בני חשמונאי, יושבי אוהל ומתי מעט ללא שום הכרה וידיעה בתכסיסי מלחמה, ולפי דרך הטבע לא היה בכוחם להתגבר עליהם כלל וכלל, אלא היו צריכים להיכנע מיד בראותם כי צר עליהם האויב.

אולם למרות הכל לא איבדו בני חשמונאי את עשתונותיהם, וללא שהות כלל גמרו אומר להשיב מלחמה השערה בחרב ובחנית, חגרו בעוז מותניהם ונטלו את כלי המלחמה לידיהם, ובצלותהון ובעותהון יצאו למלחמת חרמה - במסירות נפש של ממש - להשמיד ולאבד את הקליפה הנוראה של יון, יחד עם כל תרבותה המאיימת לחדור בקרב עם סגולה ולכלות את כרם בית ישראל.

וברוך ה' אשר לא השבית גואל ולא עזב חסדו מאתנו, וכנגד כל דרכי ההיגיון והשכל האנושי ניצחו בני חשמונאי החלשים את היוונים העצומים, ומאת ה' הייתה זאת, שראה את לחצנו ואת עניינו ועשה לנו נסים ונפלאות עד אין חקר, וכפי שאנו אומרים בהמשך ההודאה: "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם וכו', מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וממאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך, ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה".

ובזה אתי שפיר העניין שאנו מודים על המלחמות, כי משבחים אנו ומפארים להקב"ה על שלא נתקפנו בייאוש ולא אחזתנו חידלון כראותנו מלחמה, אלא זכינו לשכל הנכון והראוי לצאת למלחמת אש קודש כנגדם, למרות שהיה זה כנגד השכל האנושי, ואכן, רק בזכות זה שיצאנו למלחמה במסירות נפש היה השי"ת בעוזרנו ונתן לנו את שונאינו בידינו, עד שזכינו להשיב ולכונן את בית חיינו בקדושה ובטהרה, אז ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עלינו ונתרבה

תורה וטהרה בקרב ישראל. אמור מעתה שאין לך שבח גדול יותר מעצם המלחמה שלחמנו, שהלא רק בזכות זאת זכינו לתשועה הגדולה.

כשאינו נבהל להשיב מלחמה ליצר זוכה לסייעתא

אך יחד עם זאת צריכים אנו לדעת שאין זה רק עניין של הודאה על העבר, על מה שקרה עם אבותינו מלפני אלפי שנה, אלא דבר זה נוגע לכל אחד ואחד מאתנו עד עצם היום הזה, שהרי כידוע אין היצר הרע וחילותיו שוקטים על שמריהם, אלא בכל עת ועונה מתגברים הקליפות הטמאות ומנסים בכל כוחם להפיל את האדם ברשתם, ממש יומם ולילה לא ישבותו, עד כי אין לך מלחמה גדולה מזה.

כבר ידועים בזה דברי בעל ה'חובת הלבבות' (השער החמישי - שער היחוד והמעשה - פרק ה) המתאר את המלחמה הגדולה שעובר על כל אחד ואחד מישראל כנגד היצר וחילותיו, וזה לשונו: "ואמרו על חסיד, שפגע אנשים שבים ממלחמת אויבים, ושללו שלל אחר מלחמה חזקה, אמר להם, שבתם מן המלחמה הקטנה שוללים שלל, התעתדו למלחמה הגדולה, אמרו לו, ומה היא המלחמה הגדולה, אמר להם, מלחמת היצר וחיליו".

והנה, מדרכו של עולם, כאשר רואה האדם כי באה עליו המלחמה הזאת, עלול מאד שיכנס מורך בלבבו מתוך מחשבה, לכאורה אמתית, כי מי אני ומה חיי להילחם עם היצר הרע שהוא מלאך ושרף אשר כל תכסיסי המלחמה בידו, ואיך אני הקרוץ מחומר העיץ ויגע אשיב לו מלחמה ולהדפו ממני, הלא ברגע אחד מתגבר הוא עלי ומכלה אותי.

אולם כאשר אך יתבונן במעשי אבותינו בימים ההם בזמן הזה, יראה כי גם הם עמדו בפני מצב שהיה נראה אשר אפסה תקוותם וכי אין להם שום תוחלת ותקוה, אך אף על פי כן לא שעו לזאת אלא יצאו למלחמה שהייתה נראית כנפולה מלכתחילה, אך בסופו של דבר חזיגן, כי לא זו בלבד שלא נפלו במלחמה, אלא נהפוך הוא, הגיבורים והרבים עוד נמסרו ביד החלשים והמעטים, עד שהצליחו

החשמונאים להכות בהם עד חרמה ולהדפם מן עיר הקודש והמקדש, או אז מיהרו את הבית והעלו שוב את גרותיה.

מעשה אבות סימן לבנים ואותו הדבר הוא גם אתנו, שכאשר רואה האדם כי היצר בא עליו במלחמה, אין לו לחשוב מחשבות אם יש בכוחו להילחם או לאו, אלא מיד ייצא למלחמה והא-ל הגדול יהיה בעזרו כאשר היה עם אבותינו, אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ. וכדרך שפירשו בספרים הקדושים את המקרא בפרשת 'כי תצא' (דברים כא, י) כמין חומר ואמרו: "כי תצא למלחמה על אויבך" - תיכף כשתצא למלחמה על 'אויבך' - היינו היצר הרע - מיד 'ונתנו ה' אלוך בידך ושבת שביו"[כה].

ואף אם זה העניין אינו שייך דווקא לימי החנוכה אלא כל העתים שווים לזה, מכל מקום בחנוכה זוכה לסייעתא מיוחדת במלחמת היצר, כמו שכבר נודע לנו מן הספרים הקדושים (ראה בקדושת לוי - קדושה ראשונה לחנוכה), שבכל שנה ושנה מתעוררים החסדים והנסים שנעשו לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, כדרך שאנו אומרים ב'על הנסים': "ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה". לפיכך, כשם שזכו אבותינו בימים ההם לשבר ולמגר את קליפות הטומאה, כך גם אנו יש בנו הכח המיוחד באלו הימים לנצח את טומאת היצר וכל גונדא דיליה.

(כה) בדרך זה ראה בידגל מחנה אפרים' (פרשת כי תצא ד"ה כי) שכתב: 'כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלקיך בידך וגו' וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה ולקחת לך לאשה'. יש לפרש בדרך רמז כי תצא למלחמה על אויבך היינו תיכף כשיהיה איתערותא דלתתא ותצא למלחמה נגד היצר הרע אז בודאי 'ונתנו ה' אלקיך בידך', כמאמרם ז"ל (שיר השירים רבה ה, ב) פתחו לי כחודה של מחט ואני אפתח לכם ארובות ארובות. 'וראית בשביה אשת יפת תואר', זהו גם כן הבטחה, כשיתן ה' אלקיך בידך את היצר הרע, אז וראית איך שהשכינה שהיא אשת יפת תואר היא בשביה כביכול, 'וחשקת בה' לפדותה מן השביה ולקחת לך לאשה והבן.

איך להתמהמה במלחמת היצר

אפס כי בנוסף לזה צריך האדם לידע, שחלילה לו מלהתמהמה ולהמתין במלחמה זו לכשיפנה, אלא מיד כאשר ירגיש למרחוק כי היצר מבקש להתקרב אליו, כבר אז ידחהו מעל פניו ללא שהות כלל. כי כל עוד שלא התקרב אליו היצר לגמרי, לא תכבד עליו כל כך העבודה להרחיקו, אבל אם לא נזהר כראוי והיצר הרע כבר קנה איזה שביטה בלב, אז יהא צריך למלחמה גדולה ועצומה ביותר בכדי להתגבר עליו וכבר יגיע לו יותר בקושי.

ה'שפת אמת' בריש פרשת מקץ (תרמ"ב) - הפרשה הנקראת תמיד בשבת חנוכה - מזוהרנו על כך ביותר, ומרמז עניין זה במעשה חלום פרעה, שעלו שבע הפרות השניות מן היאור ואכלו את הפרות הראשונות עד כי לא נודע שבאו אל קירבנה.

ודקדק ה'שפת אמת' בלשון המקרא שם (בראשית מא, ג), שכאשר התורה הקדושה מתארת את חלומי של פרעה, כתוב שהפרות השניות היו בתחילה רק "עולות אחריהן מן היאור", עדיין לא עשו כלום, אחר כך כבר כתוב "ותעמודנה אצל הפרות על שפת היאור", ואילו לבסוף נאמר כי "ותאכלנה הפרות רעות המראה את שבע הפרות יפות המראה". מבאר ה'שפת אמת', שזהו דרכו כסל' למו של היצר הרע, שבתחילה הוא בא רק כמו אורח, וככל שחולף הזמן ואין מסלקים אותו, הריהו משתרש בקרבו של האדם ונעשה כבעל הבית שכבר קשה לשלחו.

והוא כדרך שדרשה הגמרא (סוכה נב:): על הפסוק בנביא (שמואל ב יב, ד) [כי]: "ויבוא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו ומבקרן לעשות לאורח וגו'

(כו) להבנת העניין לאשורו נבאר, כי המדובר שם הוא על שני אנשים, אחד עשיר ואחד עני, לעשיר היו צאן ובקר עד אין מספר והעני היה חסר כל, מלבד כבשה אחת ויחידה שזו היה כל הונו ותקוותו, ביום מן הימים הגיע הַלָּם (= אורח והולך דרכים) לבקר את העשיר, ורצה העשיר לכבד את אורחו ולהתקין לו סעודה עם בשר וכל מטעמים, אך היות שחס על ממונו ועל צאנו לא נטל כבש מתוך עדרי בקריו המרובים, אלא נכנס לבית העני וגזל את הכבשה היחידה שהייתה לו וטבח טבח והכין סעודה הגונה לאורחו.

ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא אליו, אמר על כך רבא, שהאורח המדובר כאן מרמז על היצר הרע, שבתחילת בואו מכונה 'הַלֵךְ' - עובר דרך בלבד שהיום כאן ומחר שם, משעובר הזמן ועדיין לא שילחוהו מכנהו הכתוב 'אורח' - ששוהה ומתארח למשך תקופה, עד שלבסוף קראו 'איש' - בעל הבית המתגורר כאן בקביעות.

ממש בדומה לזה כתב גם ב'שם משמואל' (כי תצא - תר"ע) בשם זקנו הרה"ק מקאצק זי"ע, שדקדק לחלק בין מה שכתוב בפרשת 'בהעלותך' (במדבר י, ט) "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלקיכם ונושעתם מאויביכם", לבין מה שנאמר בפרשת 'כי תצא' (דברים כא, י) "כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלקיך בידך". מדוע בפרשת 'בהעלותך' היו צריכים לתקוע בחצוצרות בכדי לנצח במלחמה, ואילו בפרשת 'כי תצא', מיד כשיצאו למלחמה כבר נאמר 'ונתנו ה' אלוקיך בידך', ללא תקיעות וללא חצוצרות.

אלא אמר הרה"ק מקאצק זי"ע, שהמכוון בזה הוא על מלחמת היצר ועתה לא יקשה לך ולא מידי, שהרי בפרשת כי תצא נאמר 'כי תצא למלחמה על אויביך', דהיינו - שאתה יוצא לקראת האויב מבעוד מועד - הוא עדיין לא הספיק לבא בגבולך, ולכן אין המלחמה קשה כל כך, אלא מיד כשאתה יוצא 'ונתנו ה' אלוקיך בידך', אבל בפרשת 'בהעלותך' כתוב - 'כי תבואו מלחמה בארצכם', זאת אומרת שלא יצאתם למלחמה מבעוד מועד אלא כבר הספיק הצר הצורר לבא בגבולכם ובארצכם, עתה כבר קשה טפי להדפו וצריך להוסיף אומץ ולהריע בחצוצרות בכדי לנצחו.

המורם מכל האמור, שחלילה לנו מלהמתין עד שיבוא הצר הצורר בגבולנו, אלא בשעה שעדיין נמצא למרחוק ורק מראה את כוונתו להכריז עלינו מלחמה, מיד אנו חייבים להשיב מלחמה השערה והשי"ת יהא בעזרנו לנצח במלחמה זו ולהינצל מעגשו שלזה.

הסעודה בהנוכה רשות כי לא היה הניצחון בשלמות

אולם עוד זאת עלינו להשכיל בינה, כי גם בשעה שהצליח השי"ת את דרכנו ולפי שעה עלה בידינו להתגבר על היצר הרע ולהכניעו, מכל מקום חלילה לנו מלנוח ולישב שאנן בטח, כי כל זמן שנמצא האדם בהאי עלמא ועדיין לא בא אל תיקונו השלם, אי אפשר לו שייפטר מעולו של אותו מלך זקן וכסיל המתחדש עלינו בכל יום במלחמתו, ומחובתנו להיות מוכנים וערים לקראת כל מקרה בו ירצה לנסותנו ולהפילנו ברשתו, שחלילה לא תהיה אתה ישן והוא ער לך[כז].

בזאת אף נבוא להבין מדוע בחנוכה לא תיקנו חובת סעודה, דהנה כתב השולחן ערוך' בהלכות חנוכה (או"ח סימן ערת, סעיף ב): "ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה". ומקשין העולם, מדוע באמת לא קבעו את ימי חנוכה למשתה ושמחה על הנס הגדול והקדוש בניצחון החשמונאים על היוונים, כמו שתקנו בשאר הנסים והנפלאות שנעשו לאבותינו.

אלא מבאר השם משמואל' (פרשת מקץ - שנת תרע"ד) באופן נפלא מאד את כל העניין שעושים סעודות, ומסביר שסעודה אין עושים אלא בשעה שאיזה

(כז) ראה ב'חובות הלבבות' (השער החמישי - שער יחוד המעשה - פרק ה) וזה לשונו: בן אדם, ראוי לך לדעת, כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך הנמסך בכחות נפשך, והמעורב במזג רוחך, והמשתתף עמך בהנהגת חושיך הגופניים והרוחניים, המושל בסודות (במידות) נפשך וצפון חובך, בעל עצתך בכל תנועותיך הנראות והנסתרות, שתהיינה ברצונך, האורב לפתות פסיעותיך (לעיתות פשיעתך), ואתה ישן לו והוא ער לך, ואתה מתעלם ממנו והוא אינו מתעלם ממך.

ומן התימה, אחי, כי כל אויב שיש לך, כשתנצח אותו פעם ושתיים, ירף ממך ולא יעלה על לבו להילחם בך, לדעתו יתרון כחך על כחו, והוא מתייאש מנצח אותך ומגבור עליך. אבל היצר אין מספיק לו ממך ניצוח פעם ומאה פעמים, בין שנצח אותך, בין שנצחתו. כי אם ינצח אותך - ימיתך, ואם תנצחהו פעם אחת - יארוב לך כל ימך לנצח אותך, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (אבות ב, ד): אל תאמין בעצמך עד יום מותך. ואינו מקיל בקטנה שבקטנות ענייך לנצח אותך בה, כדי שתהיה לו מדרגה לנצח אותך במה שלמעלה ממנה - ועל כן ראוי לך, שתהיה נזהר ממנו. ואל תמלא ממשאלותיך בך מאומה.

עניין הגיע לסיומו הטוב ולהשלמתו, ועל ידי הסעודה שעורך לכבוד זה מגלה את השמחה על שזכה להשלים ולסיים את אותו הדבר.

דוגמא לזה מצאנו במי שהתייגע ולמד מסכת עד שזכה להלימה ולסיימה, שאמרו על כך בנמרא (שבת קיח:): "תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן", וגם במדרש (שיר השירים רבה - א, ט) אמרו "שעושין סעודה לגמרה של תורה". כיוצא בזה הם הסעודות בשבת קודש שגם הם באו לגלות על הגמר וההשלמה של מעשה בראשית, שהרי "ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש" (שמות לא, יז). כך גם סעודת נישואין באה על ההשלמה של זכר ונקבה בראם ובנישואין נעשה שלמות צורת האדם.

אבל בבבית מילה אין חיוב מצד הדין לערוך סעודה וכל מה שאנו עושין סעודה לכבוד הברית מילה הוא רק מצד המנהג, וכדכתב ב'שולחן ערוך' (יורה דעה סימן רסה סעיף יב): "נוהגים לעשות סעודה ביום המילה". והביאור בזה, כי בעצם מעשה המילה עדיין לא נשלם האות ברית קודש, שהרי מילת ערלת הבשר הוא הכנה למילת ערלת הלב שיוכל הנימול להישמר בקדושה ובטהרה, ודבר זה הוא עבודה שלימה ויגיעה גדולה למשך כל תקופת חיות האדם על פני האדמה, ומשום הכי לא קבעו חובת הסעודה במילה כי עדיין אין בזה שלמות וסיום.

מעתה שפיר יובן לך מדוע הסעודות בחנוכה הם רק רשות ולא חובה, היות והניצחון שניצחו בימים ההם את היוונים לא היה בשלמות כלל וכלל, שהרי כל תכלית היוונים לא הייתה אלא לטמא ולטמטם את לבם ומוחם של ישראל ולהשכיח מהם את התורה הקדושה ח"ו, והגם שצלחה ידי החשמונאים הקדושים להתגבר עליהם ולהרחיקם ממקום הקודש והמקדש, וגם עלה בידיהם לחדש את עבודת בית המקדש בקדושה ובטהרה, מכל מקום היה זה רק הכנה וסייעתא שיוכלו מעתה ישראל לעבוד את השי"ת ביתר התלהבות וביתר חיות, אבל לא היה זה ניצחון מכריע, שהרי כוח הטומאה לא בטל לגמרי מן העולם אלא עדיין מנסה להרים ראש.

לפיכך לא קבעו חובת סעודה בחנוכה, שהרי סעודה מורה על השלמה וסיום, ואילו המלחמה בין צד הקדושה עם הצד שכנגד עדיין נמשכת במלוא עוזה עד לימות המשיח שרק אז יהיה התיקון השלם, כדאיתא בגמרא (סוכה נב.): "לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו". והכיצד זה יקבעו סעודה בעוד והמערכה לא הוכרעה.

נמצאת אומר, שכל זמן שמלחמת היצר והטומאה לא באה אל קצה, מוטלת עלינו החובה הגמורה לעמוד על המשמר בכל עת ובכל שעה, שחלילה לא ניכשל ולא ניפול במלחמה זו ובכדי שלא נבוא לידי נסיון ולא לידי בזיון, אלא אדרבה, שנוכל לכופ את יצרנו להשתעבד להבורא יתברך שמו[כח].

הרצון להילחם מגלה כי שייך לצד הקדושה

אך זאת נחמתנו בעניינו, כי למרות שהיצר הרע מתחדש עלינו בכל יום תמיד באופנים חדשים ובתחבולות משונות ללכדנו ברשתו, מכל מקום, על ידי שאנו עומדים על המשמר, וכבר בתחילה כשמנסה אותנו אנו דוחים אותו על

(כח) על פי יסוד זה מבאר הי"ש משמואל' מדוע בשעה שירדו השבטים בפעם השנית אל יוסף הצדיק למצרים יחד עם אחיהם הקטן בנימין, מספרת התורה הקדושה שציווה יוסף להכין בעבורם סעודה גדולה, כדכתיב בפרשת 'מקץ' שקורין אותה בשבת חנוכה (בראשית מג, טז), "וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים בצהרים", וצריך לדעת מה הייתה פשר הסעודה הזאת של יוסף ואחיו.

אלא אומר הי"ש שמואל בזה הלשון: כאשר ראה יוסף איתם את בנימין, הנה נשלמו יחד י"ב השבטים, כולם צדיקים אהובי עליון, והוא פועל דמיוני על העתיד שיקבצו בני ישראל ובני יהודה יחדיו ויעלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל, הרי שהקיבוץ יהיה עוד בגלות ומשם יעלו כולם יחדיו, וזה יהיה גמר וחותם הבריאה, כי י"ב השבטים הם כנגד י"ב מזלות ובמדרש (ריש פרשת שמות) שהשבטים הם תקרתו של עולם, ועל כן כאשר נקבצו יחדיו באה הסעודה כמו סעודת שבת לחותם הבריאה.

הספ ונלחמים כנגדו, בכוח זה אנו זוכים להתגבר כנגדו ולמנוע בעדו לבצע את זממו, וככל שאנו מתגברים ומתחזקים להאיר באור התורה והמצוות כך גוברת ידינו עליו, וכלשון קדשו של בעל ה'שפת אמת' (שם): "וצריך האדם להתחזק בתורה ומצוות, וכשכל מגמתו בזה מתבטל היצר הרע ממילא, כמו שהוא בטל אצל האדם".

לבן החכם יתן את עיניו בראשו שלא לתת להיצר הרע להתקרב אליו כלל וכלל, אלא משאך ירגיש האיש ישראל כי חפץ היצר לבוא ולהכשילו, יקדמנו מיד במלחמה ללא שיהוי כלל ובעוד היום גדול, וזהו אופן ההנהגה הרצויה, שהרי כל מהות השם 'ישראל' מורה על מלחמה ביצר הרע וניצוחו, כפי שאמר שרו של עשיו ליעקב (בראשית לב, כט), "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל", ופירשו כי הכוונה למלחמת היצר, שיש הכח ביד ישראל לנצחו (ראה פרי צדיק פרשת וישב).

אולם גם אם אירע חלילה ונכשלו ברכיו, דהיינו שלא שמר עצמו כראוי לבלתי ליפול ברשת הטמונה לרגלו, גם אז יידע נאמנה כי עדיין לא אפסה תקוותו וחלילה לו מלהתייאש, כי עצם הכוונה והרצון המתעורר בקרבו להילחם ביצר הרע, כבר מוכיח כי אינו שייך לסיטרא אחרא וכת דיליה, אלא אדרבה ואדרבה, הוא נמנה עם צד הקדושה בלבד, ומכאן והילך יתגבר לגלות את משאת נפשו המהורה הטמונה בחביוני לבו ולהוציאה מן הכח אל הפועל.

בזכות המצוה הזאת תזכנו לנצח את אויבינו

יהא רעוא קדם אבוהון דבשמיא, שבזכות אלו הימים הקדושים של חנוכה נזכה להתחזק ביותר ולהחזיק איתן במלחמה זו, וכשם שעמד הקב"ה לימין אבותינו במלחמתם כנגד קליפת טומאת יוון, כך גם יהא בעזרנו לעמוד איתן כנגד האויבים והמשטינים היצר הרע וכל כת דיליה הבאים עלינו מלחמה, וכדרך שאנו אומרים בתפילה שקודם הדלקת הנרות (מהרה"ק בעל ה'בני ישכר' ז"ע): "ובזכות המצוה הזאת תזכנו לנצח את אויבינו ולנצח על מלאכת בית ה', וגלה כבוד מלכותך עלינו מהרה ולא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו ומפי זרע זרעינו מעתה ועד עולם".



מלחמת מצוה

על צרה בגשמיות יתפלל אל השי"ת
אבל בענייני רוחניות יקדש מלחמה

החילוק בין חנוכה לפורים

ידועה קושיית העולם מדוע בימי הפורים קבעו זכר לנס ששיששו וישמחו במשתה ושמחה ובריבוי סעודות, ואילו את ימי החנוכה קבעו רק להלל והודאה ולא למשתה ושמחה, הלא בשניהם היה עת צרה לישראל ונושעו מהם בדרך נס. ותירצו, שבפורים היה הגזירה להרוג את הגופים, לכן, זכר לנס ההצלה מענגים את הגוף במאכל ומשתה, היות שהגוף היה בסכנה, אבל חנוכה שלא היה הגזירה על הגוף אלא על הנפשות והרוחניות, שרצו להעביר את ישראל על הדת, לכן לזכר הנס שניצולו מהם אומרים הלל והודאה שהוא דבר רוחני.

מרדכי התפלל אל השי"ת ומתתיהו יצא למלחמה

באותו העניין ראוי להוסיף ולתת את הדעת על עוד חילוק שיש בין הגזירה של חנוכה לגזירה של פורים. דהנה, כאשר המן הרשע הוציא את הגזירה של להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן מן ונשים ביום אחד, הלך מרדכי הצדיק ובעצת אסתר המלכה כינס את כל היהודים לזעוק ולהתפלל להשי"ת שיעביר את רוע מחשבת המן האנני ושק ואפר יוצע לרבים, עד ששמע השי"ת לקול שוועתם ונתהפך הצרה לרווחה והאפלה לאור גדול.

אולם שונה לגמרי הייתה הנהגתו של מתתיהו ובניו, שבשעה שגזרו היוונים את גזירותיהם על ישראל, לא הסתפקו המה בתפלה ותחנונים אל הקב"ה שיושיעם מעונשם של אלו, אלא לצד זה אף הוסיפו לעשות על עצמם כלי קרב

ויצאו בחרב ובחנית להילחם ביוונים ובצבאם האדיר והגורא, זאת למרות שהיו רק מעטים מול רבים וחלשים למול גיבורים.

וצריך להבין, מדוע באמת לא הסתפקו יוחנן כהן גדול ובניו בתפילה וזעקה אל השי"ת שיראה בצר להם ויושיעם מן המצר, ומדוע היו צריכים לצאת גם במלחמה.

על צרה בגשמיות יש להתפלל אבל ברוחניות נלחמים

אך לפי האמת יש חילוק יסודי ושורשיי בין הגזירות של פורים וחנוכה, דהנה, המן האנגי צורר היהודים, שבקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, לא גזר גזירות על הדת אלא על הגופים בלבד, ומה עושה איש ישראל בשעה שניתכת צרה על ראשו, הוא נכנס לבית הכנסת וזועק ומתפלל להשי"ת שיושיעו, וזה מה שעשה מרדכי היהודי, הוא כינס את כל העם לתפילה וזעקה, שק ואפר יוצע לרבים, עד שנושעו מצרתם וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר.

אבל היוונים לא גזרו כלל להרוג ולאבד את ישראל, אלא כל כוונתם ומגמתם הייתה רק על הנשמות ולא על הגופים, הם רצו להעביר את ישראל על הדת רח"ל ולכתוב על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, אי לכך, כאשר נוכחו מתתיהו ובניו לראות כי עת צרה הוא על התורה הקדושה ועל קיומה, הסיקו בדעתם שלא די בתפלות ותחנונים, אלא הקב"ה רוצה לבחון אותם ולראות עד כמה מוכנים המה למסור את נפשם עבור התורה הקדושה.

הלכך, יוחנן כהן גדול ובניו שהיו באותו המאורע הרגישו גם הם שלא עת לחשות כעת, אלא יצאו מיד למלחמה בחירוף נפש, בכדי להגן ולשמור על התורה הקדושה ועל כבודה שלא תתחלל ח"ו אפילו כחגורת הציפורן של אצבע קטנה, עד שבזכות זה זכו לנסים ונפלאות שלמעלה מדרך המבע והצליחו להתגבר על היוונים וכל צבאם האדיר וטיהרו את ירושלים והמקדש מגילוליהם וטומאותיהם והחזירו עטרה ליושנה.

וז'הו מה שכתוב ב'על הנסים': "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם". שהלא בדרך הטבע לא היה בידי מתתיהו ובניו לנצח במלחמה זו, שלא היו אלא מעטים וחלשים כנגד רבים וגיבורים, אבל בשכר זאת שיצאו להילחם על דבר כבוד שמו יתברך, זכו שהקב"ה בכבודו ובעצמו ניהל עבורם את המלחמה וזכו החשמונאים משרתי א-ל לצאת ממערכה זו כשידם על העליונה.

על גזירת גיוס צריך למסור הנפש

מזה נלמד הוראה לשעה ולדורות, כי בכל עת שמתעורר עת צרה לאדם מישראל בעניינים שהם של גשמייות יש לו להשליך את יהבו על השי"ת ולהתפלל ולשפוך שיח לפניו שיושיעו ממנה. אבל שונה הדבר בשעה שמתחדשים גזרות כנגד התורה הקדושה ועיקרי הדת, שאז, מלבד מה שצריכים להתפלל ולעוקב אל השי"ת חייבים גם להילחם בחירוף נפש עד שתעבור רוע הגזירה, כי הקב"ה חפץ לראות עד כמה חשובה התורה בעינינו ועד כמה מוכנים אנו להילחם עבורה.

לכן גם בזמננו כשפריצי ישראל נשאו ראש ורוצים לגזור עלינו גזירות לעקור את הדת ולגיים את בחורי ישראל אל תוככי צבא השמד, אסור לנו לחשות לעת הזאת, אלא צריך להשיב השערה מלחמת אש קודש במסירות נפש ממש וללא שום פשרות, וכפי שאנו רואים באותם הימים שלא רצו להדליק שמן טמא למרות שטומאה הותרה בציבור, אין זאת אלא כי בענייני רוחניות לא אבו לעשות אפילו פשרה כל שהוא, ובזכות זה נעשה להם גם ודלק השמן המועט לשמונת ימים.

אכן, על ידי שנעמוד וניקהל על נפשנו להילחם במסירות נפש, ונכריז בגאון ובעוז את הכרזת היהדות החרדית בראש כל חוצות, ללא שום בושה וללא שום מורא. כנרות החנוכה שמצוותם על פתח ביתו מבחין, לפרסם את גדולת החשמונאים שלא בושו ולא כנעו, אלא הכריזו 'מי להשם אלי'. ורא השי"ת בעני עמו ויושיענו מכל גזירות קשות, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ, עדי נוכל לקיים את התורה הקדושה ומצוותיה ללא שום מפריע ומונע ויתגדל ויתקדש שמו יתברך בעולם.



בין גס חנוכה לגס פורים

גס חנוכה היה לכל אחד לפני בחינתו

בפורים עושים משתה ושמחה ובחנוכה הלל והודאה

ימי החנוכה נקבעו להודות ולהלל להשי"ת על הנסים הגדולים שנעשו לאבותינו בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול ובניו כשעמדו עלינו מלכות יון הרשעה ובקשו להשכיח את התורה מישראל עד שאמרו כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל. ולזכר התשועה הגדולה שנעשה לאבותינו כשגברה ידם על היוונים - חרף היותם מעטים וחלשים מהם, ולזכר הנס שדלקו הנרות שמונה ימים, קבעו חכמים להודות ולהלל להשי"ת באלו השמונה ימים שנעשה בהם הגס בנרות.

אפס כי לא נצטוונו לקבוע בחנוכה משתה ושמחה אלא לעשותם ימי הלל והודאה, וכדנפסק ב'שולחן ערוך' (סימן ערת סעיף ב): "ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה".

בעניין זה כבר נודע בשער בת רבים מה שהקשו רבים וגם טובים, על מה ולמה השתנו ימי החנוכה מימי הפורים, הלא בשניהם נעשה גם לישראל וניצלו מידיהם של מבקשי רעת נפשם, וכשם שעשו את ימי הפורים לימי משתה ושמחה כך היו צריכים לקבוע אף את ימי החנוכה שיעשו בהם סעודות בבשר ודגים וכל מטעמים לשוב ולשמוח על הנסים והנפלאות שניצלנו מיד צר, ומדוע זה לא קבעו את אלו הימים אלא להלל ולהודות בלבד.

בפורים נגזר על הגופים ובחנוכה על הנפשות

ה'לבוש' (או"ח סימן תר"ע) תירץ קושיא זאת באופן נפלא, ואמר שיש חילוק בין הגזירה שהיה בימי מרדכי ואסתר לבין הגזירה שהיה בימי מתתיהו בן

יוחנן כהן גדול שהיו בתכלית השינוי, וכתוצאה מזה, גם לנסי ההצלה מאלו הגזירות היו משמעות אחרת.

שהר"י המן ביקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, אבל לעומת זה לא גזר כלל על הדת, לכן משנעשה הנס והופרה מחשבתו הרעה קבעו חז"ל לעשות את ימי הפורים למשתה ושמחה, כי הזכר הוא מעין הנס, כשם שהגזירה הייתה לאבד את הגוף כך גם הנס היה הצלת הגוף, לכן כשקבעו הזכר לאותו הנס עשאוהו במשתה ושמחה שיש לגוף הנאה מהם.

מה שאין כן בחנוכה, שלא גזרו עליהם היוונים להשמיד ולהרוג, "רק צרות ושמדות כדי להמיר דתם, ואם היו ישראל מכניעים להם להיות כבושים תחת ידם ולהעלות להם מס וחזרין לאמונתם ח"ו לא היו מבקשים יותר, אלא שהגביר הקב"ה יד ישראל ונצחום, לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות לבד, כלומר, כיון שהם רצו למנוע אותנו מזה, לכפור בדתו ח"ו, ובעזרתו יתברך לא הפיקו זממם וגברה ידינו, לכך אנו מודים ומשבחים לו על שהיה לנו לאלקים ולא עובנו מעבודתו (לשון ה'משנה ברורה)", ובהיות שכל הגזירה לא היה אלא על ענייני רוחניות, על כן גם הזכר לנס ההצלה קבעו בהלל והודאה שהוא עניין רוחני.

בגזירת המן היו כולם שווין וגזירת יון הייתה לכל אחד לפי מדרגתו

אך הרה"ק רבי העניך מאלכסנדר זי"ע הוסיף על כך נופך משלו, ואמר, שהמעם שעושים סעודות בפורים הוא כי הגזירה הייתה אכן כיליון על הגופים בלבד, והיו כל ישראל שווים בפני גזירה זו, גדולים וקטנים צדיקים וחסידים ופשוטי עם, שהרי כל הגופים שווים לעניין זה. לכן כאשר ניצולו מאותו הגזירה קבעו לעשותה באופן השווה לכל נפש וברוב עם, כולם ששים ושמחים יחד במשתה ושמחה.

מה שאין כן גזירות היוונים היו על עסקי שמים ובענייני רוחניות, שרצו למנוע את ישראל מלעשות את רצון קונם, ובדבר זה יש חילוק גדול בין איש לרעהו,

שהרי כל כמה שהתייגע האדם יותר בעבודת השי"ת, וכל כמה שהשיג יותר בתורה וביראת שמים, היה יותר מרגיש את רוע הגזירה, ולא ראי האדם הפשוט שהרגיש את הגזירה לפי השגותיו הקטנות כראי אנשי שם צדיקים וחסידים עובדי ה' ביגיעה שהרגישו את כובד הגזירה ביתר חוזק, והיה צער הגזירה להגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו עד כי אין בזה השתוות כלל וכלל.

לפיכך, גם כאשר עושים זכר לנס ההצלה אי אפשר שיהיה באופן השווה לכל נפש כמו בפורים, אי לכך קבעו חז"ל ימים אלו בהלל והודאה לשמו הגדול והקדוש, שבזה יש השתנות בין איש לרעהו, כי כל אחד מודה ומהלל לפי השגתו הוא, שכל כמה שיש בו יותר דעת ומופלג ביותר בהשגות התורה ובעבודת ה' יודע יותר להודות להשי"ת על הנס שנעשה עמנו, הגדול בדעת לפי גדלו והקטן לפי קטנו, וכלשון הב"ח (סימן תרע) "לפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב", וכל אחד כפי מדרגתו הוא.

מעתה יתיישב לך היטב מדוע בחנוכה לא קבעו משתה ושמחה כמו בפורים, כי הזכר לנס עושין לפי מהות הגזירה וכצביון נס ההצלה.



כל מצוותיך אמת

גודל חשיבות ויקרת מצוה אחת

חשיבות מצוה אחת

על הסיבה שקבעו חז"ל את ימי החנוכה להיות ימים טובים איתא בגמרא (שבת כא:), "מאי חנוכה, דתנו רבנן וכו', שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה".

משמע מזה, שכל העניין שנקבעו ימים אלו לכל הדורות כולם להיות יום טוב בהלל והודאה, הוא רק בשל כך שזכו לחדש את מצוות הדלקת הנרות בבית המקדש אחר שהיוונים ביטלו למשך תקופה ארוכה.

ולהשמיענו בא את יקרת וגודל מעלת המצוות ואפילו של מצוה אחת בלבד, שהלא מצוות הדלקת המנורה הוא רק מצוה אחת מתוך כלליות התרי"ג מצוות, ובכל זאת אנו רואים את גודל העסק והיום טוב שקבעו על חידוש המצוה היחידאית הזאת, ומתוך כך נדע להעריך אל נכונה ולייקר ערכה וחשיבותה של כל מצוה ומצוה בפני עצמה עד כי ראויה ההתחדשות של מצוה אחת לעשותה להלל ויום טוב.

היפך קליפת היוונים שביטלו רק כמה מצוות

מאויבי תחכמני, ומהם ומהמונם נוכל להשיג את ההשפעה הכבירה של קיום מצוה אחת, ולהיפך, את גודל ההפסד והמגרעת של אי קיום או זלזול במצוה אחת.

שהרי היוונים לא גזרו שמד על כל התורה כולה ותר"ג מצוותיה, שכן מלבד שלש מצוות של שבת מילה וחודש לא ביטלו מישראל את שאר המצוות. וצריך להבין מה הייתה כוונתם, הלא אם רצו לבטל את כל התורה והקדושה היו צריכים לאסור על קיום כל התרי"ג מצוות. אין זאת אלא שבכוח טומאתם ידעו את ההשפעה הכבירה לרעה הנגרמת מזלזול במצוה אחת, שמתוך כך בא לידי התרשלות בשאר המצוות עד כי סופו מי ישורנה ח"ו.

לפיכך, מדה כנגד מדה, בשעה שגברו בית חשמונאי על היוונים והצליחו לחדש המצוה של הדלקת הנרות עשו מדבר זה עניין ועסק גדול, לידע ולהודיע את ערך מעלת המצוות ואפילו של מצוה אחת, היפך טומאת היוונים שרצו להכניס זלזול וקרירות בכמה מצוות אחדות.

בכך הודיעו לנו חז"ל כי התורה כלולה משלמות של תרי"ג מצוות, שבחיסור מצוה - אפילו אחת - תחסר משלמות המצוות, מאידך גיסא, בקיום כל אחד ואחד מן המצוות הריהו משלים את כל המצוות כולם בתכלית השלמות, עד כי ראויה כל מצוה ומצוה בפני עצמה שנעשה בניגה יום טוב ועסק גדול [כט].



(כט) וראה בספר דרך חיים להמהר"ל מפראג זי"ע, על המשנה באבות (ד, ה) 'בן עזאי אומר, הוי רץ למצוה קלה כבחמורה, ובורח מן העברה. שמצוה גוררת מצוה, ועברה גוררת עברה. ששכר מצוה, מצוה ושכר עברה, עברה. וזה לשונו: ופירוש דבר זה מה שאמר שמצוה גוררת מצוה, וזה כי המצוות שהם תרי"ג כלם הם דבר אחד, ויש לפרש כך מה שאמר (משלי ו, כג) 'כי נר מצוה ותורה אור', כלומר, אל תחשוב כי המצוה האחת היא נר אחד והתורה שהיא כוללת כל תרי"ג מצוות הם נרות הרבה, אבל אין הדבר כך כי המצוה היא נר אחד אבל אין התורה שבה כל תרי"ג מצוות נרות הרבה מחולקות שכל נר ונר לעצמו, אבל התורה שיש בה כל המצוות היא אור אחד שהתחברו הנרות ונעשו אור אחד גדול שהתורה היא אחת.